

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

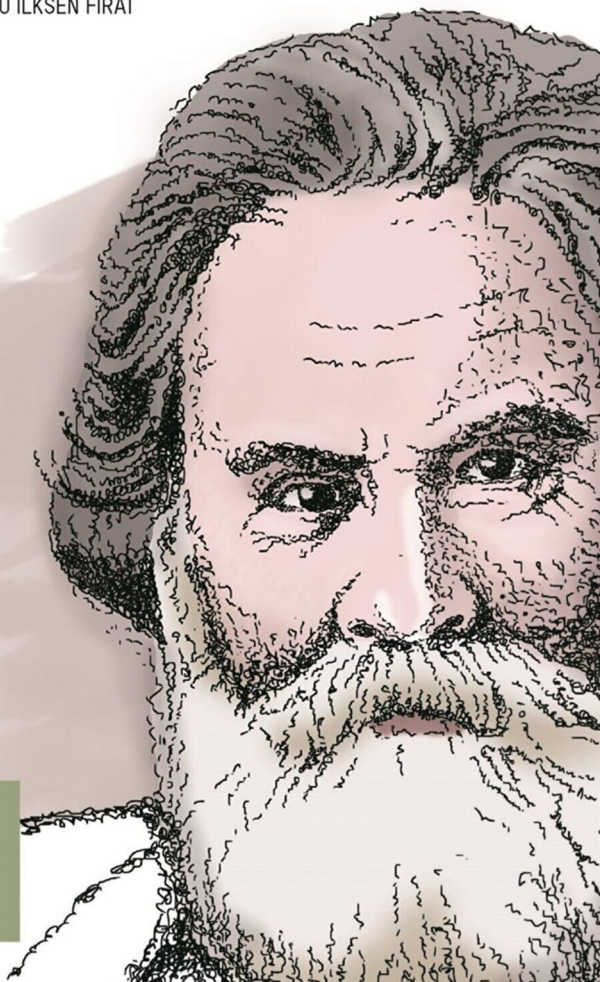
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

VLADİMİR KOROLENKO

Makar'ın Rüyası

TÜRKÇESİ KARSU İLKSEN FIRAT

EDEBİYAT

MAKAR'IN RÜYASI
VLADİMİR KOROLENKO

VakıfBank Kültür Yayınları: 0065
Edebiyat: 020

MAKAR'IN RÜYASI
VLADİMİR KOROLENKO

 zg n adı
Son Makara (Son Makara)
Türkçesi
Karsu İlksen Fırat

Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Hüseyin Yorulmaz

Yayın Müdürü
Dr. Hasan Aksakal

Tasarım ve Yayın Kimliği
Bülent Erkmen

Kapak Görseli
Dilek BaŐ Altay

Kitap Editörü
Hikmet Akyüz

Sayfa Uygulama
Faruk  zcan

Son Okuma
Nihal Boztekin

VakıfBank Kültür Yayınları

Büyükdere Caddesi

No: 97 – Kat 4

ŐiŐli 34394 İstanbul

Telefon: 0 212 354 5730

www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr

Sertifika No: 40141

  Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ő., 2020

ISBN 978-605-7947-72-7

Kitabın Türkçe yayın hakları VakıfBank Kültür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek Őartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiÇbir elektronik veya mekanik araŐla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı

Ofset Yapımevi

Şair Sokak No: 4,  ağlayan Mahallesi,
34403 Kağıthane, İstanbul

Telefon: 0 212 295 86 01

Sertifika No: 45354

1. Baskı: Eylül 2020

MAKAR'IN RÜYASI

VLADİMİR KOROLENKO

TÜRKÇESİ

KARSU İLKSEN FIRAT

VLADİMİR KOROLENKO

Rus edebiyatının altın çağının son temsilcilerinden biri olan Vladimir Korolenko, 27 Temmuz 1853'te Ukrayna'da doğdu. Ailesi Kossak ve Leh kökenlidir. Turgenyeve, Şevçenko ve Nekrasov'un etkisiyle yazı hayatına başladı. Uzun yıllar gazetecilik yapıp yoksul insanlar için yardım faaliyetlerinde çalıştı. Rus narodniklerine ilham veren pek çok teşebbüste önemli roller üstlendi. En önemli eserleri arasında, *Kör Müzisyen*'in yanı sıra, Sibirya'daki sürgün döneminden beslenen *Makar'ın Rüyası*, *Dilsiz*, *Mırıldanan Orman* gibi birçok kısa hikâye ve novella bulunmaktadır. Korolenko, uzun yıllar muhalefet ettiği çarlık rejiminin yıkıldığını gördükten sonra, 25 Aralık 1921'de vefat etti.

KARSU İLKSEN FIRAT

Lisans öğrenimini memleketi Eskişehir'de Anadolu Üniversitesi Rus Dili ve Edebiyatı bölümünde tamamladı. Bir yıl Yekaterinburg'da kaldıktan sonra ülkesine dönerek çeviri kariyerine başladı. Hâlihazırda İstanbul'da Rusça Mütercim-Tercümanlık alanında ikinci lisans eğitimini almakta ve Korolenko, Dostoyevski gibi yazarlardan çeviriler yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Önsöz

V. G. Korolenko (1853-1921):
Yüzüncü Yaşgünü Güzellemesi

R. F. CHRISTIAN

006

Makar'ın Rüyası

034

Notlar

078

V. G. KOROLENKO (1853-1921): YÜZÜNCÜ YAŞGÜNÜ GÜZELLEMESİ

R. F. CHRISTIAN

“Korolenko her döneme hitap etmez” demişti Yuli Ayhenvald,¹ yazar hâlâ hayattayken. Şimdi doğumunun yüzüncü yılının kutlanıyor olması, bu ifadenin doğruluğunu, yazarın kendi ülkesinde kazandığı geçici şöhretten daha fazlası ışığında gözden geçirmek için uygun bir fırsat olabilir.

Bugün hâlâ okunması ve sevilmesi, Korolenko’nun Ayhenvald’dan alacaklı olduğunun en büyük kanıtıdır. Karakteri ve kişiliğinin edebi yeteneğine kıyasla üstünlüğü su götürmez olsa da, onu günümüze kadar taşıyan, mektuplarında dile getirdikleridir. Biyografisi öykülerinin, denemelerinin, mektuplarının ve köşe yazılarının bir özeti, bu eserlerin sayısı ise hayatının ne kadar dolu olduğunun bir göstergesidir. Örnek bir yaşam sürdüğünü kimse inkâr edemez, ama çok az kişi Korolenko’nun büyük bir yazar olduğunu söyler. Bu makaledeyse Korolenko’nun yeteneğinin bir yazar olarak yaşamını karakterize eden disiplinden ve katı bir özdenetimden ne kadar mustarip olduğunu haklı olarak sorgulayabiliriz. Yazılarında, vicdanlı ve son derece ahlâklı olmanın kendi içinde iyi bir yazarı mükemmel hale

1. N. D. Şahovskaya tarafından alıntılanmıştır. *V. G. Korolenko*, Moskova, 1912, s. 64.

getirmek için yeterli olmaması bir yana, onun gelişimine zarar dahi verdiği de söylenebilir. Bu aşamada şunlar tartışma konusu olabilir: Bu büyük yazarın yaşamı yeniden yaratma gücünün muhtelif şekillerde ortaya çıkması, geniş bilgi birikiminden mi kaynaklanıyordu? Yaşamın kötü yanlarından prensip olarak uzak durmayı seçen veya doğası gereği derinlerine inmek istemeyen Korolenko'nun evrensel bir üne erişmesi bu tutumundan olumlu mu etkilenmişti, olumsuz mu? Hatta bu adamın başarılı bir romancı olmak için “fazla iyi” olduğu söylenebilir mi?

Bu iddia yalnızca dekadansçılar tarafından da ortaya atılmamıştır. Çukovskiy,² Korolenko'nun çok iyi, kendilerinin çok kötü olduğunu söylediğinde, revaçta olan edebiyat günahkârlarından oluşan küçük bir grubun duygularını yansıtmaktaydı. Ancak Çehov bizzat Bunin'e,³ Korolenko'nun ancak “karısına sadakatsizlik etseydi” daha iyi yazabileceğine inandığını söylediğinde daha ciddi bir sorunsal ortaya atmıştı. Zira Korolenko tutucu bir yaşam tarzını benimsemişti. Her türlü ahlâksız aşırılığa ilişkin derin hoşnutsuzluğu, günahın ve ihtirasın yazılarında asla yer almayışıyla doğrulanmaktadır. Bunları incelemeye devam etmeden önce yazarın karakteriyle ilgili birkaç şey söylemek yersiz olmaz, zira söyleyeceklerim sanatının ve zenginliğiyle eksikliklerine fazlasıyla açıklık getirecektir.

2. Korney Çukovski, “Vladimir Korolenko kak khudojnik” (Korolenko Bir Ressam Gibidir), *Kritičeskiye Rasskazy*, St. Petersburg, s. 203.

3. İ. A. Bunin, İngilizce çevirisi V. Traill ve R. Chancellor tarafından yapılan *Memoires and Portraits*, Londra, 1951, s. 48.

Yazarın *Istoriya Moyego Sovremennika* adlı eserinden, fanatikçe ele alınan laik ve dini otoriteye saygıyı, dürüstlükte inat etmeyi ve rüşvet yememeyi öğreniriz. Samimi olmak gerekirse, bunun, babasının Ukrayna'da bölge yargıcı olmasından gelen yasa ruhuna riayetten kaynaklandığını söyleyebiliriz. Korolenko, babasının tutuculuğunu değilse bile dürüstlüğünü almış olmalı. Yazarımız kiliseye çok uzun süre bağlı kalmamıştır; ancak zamanının çoğunu inançlı insanların tutumları ile bu tutumların onların hayatlarını nasıl etkilediğine ve dini meselelere kafa yorarak geçiren –sanırım bu tabiri kullanabiliriz– dindar bir agnostiktir. Berenshtam'ın⁴ şaşkınlıkla anlattığına göre, Korolenko, ruh ve ölümden sonraki yaşam inancını inkâr ettikten sonra, Aziz Serafim'in kutsal emanetlerini görme-ye gitmiş ve oraya gelen hacıların yaşadığı yoğun ruhani süreçleri incelemiştir. *Za İkonoy*'da anlattığına göre, onlarla birlikte bu dini sürecin bir parçası olmaktan keyif almıştır. Alt tabakadan insanlarla muhabbet etmeyi ve onların Tanrı inançlarını sorgulamayı hep sevmiştir. Her şeye rağmen dine olan bireysel bakışı mantık çerçevesinin dışına asla çıkmamıştır. Günlüğünde,⁵ Ludwig Börne'den bahsedilen bir bölümde şu satırlar yer alır:

Henüz insanoğlunun hakikatlerinden ve Darwin'in evrim teorisi ile nedensellik ilkesinden korkmayan bir yaratıcıyı

4. V. Berenshtam, *V. G. Korolenko kak obshestvennyy deyatel v domasnem krugu* (Korolenko Aile İçinde Bir Toplum Eylemcisi Gibidir), Berlin, 1952, s. 64.

5. V. G. Korolenko, *Dnevnik*, 1. Cilt (1881-1893), Ukrayna: Gosudarstvennoye İzdatelstvo, 1925, s. 204-205.

tasavvur edemiyoruz. Bu öyle bir yaratıcı ki, kullarından sadakat ve inanç bekler; ancak beklediği başka şeyler de vardır. Bunlar mantık, sorgulayıcılık, yeni gerçekleri keşfetme yolunda cesaretli olma, kişinin içinde bulunan yeni bilgilerin odun, şüphenin ise kıvılcım olduğu, Tanrı'yı anlama ateşinde manevi ve sonsuz arınma halidir.

Korolenko bilinen ve gittikçe büyüyen bir gerçeklikten yola çıkar ve Tanrı'nın bu gerçekliğin temeli olduğunu varsayar. Her şeye kâdirlik, her şeyi bilme, sevme gibi niteliklerden hiçbirisi varsayımsal tanrıyı tanımlamada adaletli olması kadar önem arz etmez. Bu öyle bir adalettir ki, fânî dünyadaki en aptal insan, hatta Makar bile bunun ayırdına varabilir. Mistik içgörü ya da *credo quia impossibile*⁶ deyimini, Korolenko'nun ilahi olanı aşırı basitleştiren dünyevi anlayışının oluşmasında hiçbir rol oynamamıştır.

Korolenko evinde tutumlu ve kanaatkâr biri olmasının yanında müşfik, neşeli ve yumuşak huylu bir aile babasıydı. Sürgünde birlikte olduğu arkadaşlarıyla anılarında görüldüğü gibi, iyi bir muhakeme yetisinden kaynaklanan ve gösteriş budalalarının “havasını söndürürken” ortaya çıkan mizah anlayışıyla birlikte becerikli ve eğlenceli bir öykücü olan Korolenko, arkadaş canlısı, açık sözlü ve çocuklarının gözdesiydi. İçinde detaylı bir sözlük barındıran günlüğü, çocuklarının erken konuşma alışkanlıklarının kaydını içerir; ayrıca Korolenko, yaşça olgunlaşmamış ve

6. İmkânsız olduğu için inanıyorum –çn.

eğitimsiz kişilerin düşünsel süreçleriyle (çocukların safça konuşması, köylü insanların muhakeme yetisi) ilgilenir, tüm bunları ustaca ve anlaşılır biçimde işlerdi.

Aile yaşantısının dışında, yorulmak bilmeyen, çok-yönlü ve becerikli bir adamdı. Altı yıl süren sürgün ve hapis hayatı ona kendi başının çaresine bakmayı öğretmişti: Çift sürme, ekme-biçme, ekmek yapma ve fırsat buldukça da ayakkabı tamir etme becerisi kazandı. Doğuştan kitapsever, hayalperest ve gözlemci olan Korolenko, şartlar gereği bir tamirciye, idareciye ve eylemciye dönüşmeye mecbur kalmıştır. Kanun adaleti sağlayamadığında, hukukun masum kurbanlarını savunmak için, davalar görülürken bizzat mahkemelerde yerini almış ve adaletin tecelli etmesini beklerken sağlığını dahi ihmal etmiştir. Irkçılığı, dini zulmü, psikolojik ve fiziksel işkenceyi defalarca kınamış ve bu yoldaki çabalarında olumlu sonuçlar da almıştır. Korolenko asla aceleci davranmayan, amaçlarına kademeli olarak ulaşan, iflah olmaz derecede iyimser bir insan ve duygusal bir liberaldi.

İşçi hareketi ve henüz başlayan anayasa reformunun doğmasından önce Rus edebiyatı ve yaşantısında 1880'ler bir nevi alacakaranlığa benzediği için, on yıllardır süren sınıflandırmadan yorulmamıza rağmen, bilmeliyiz ki, II. Aleksandr suikastı zamanında doruğa ulaşan ve Korolenko'nun çağdaşlarından birçoğunun yaşam enerjisini tüketip kariyerini baltalayan insanlık dışı zulüm yadsınamaz. En nihayetinde Korolenko'nun kendisi de payına düşenden çok daha fazla acı çekmiş; Dostoyevski

gibi, kendini suçluların ve akıl hastalarının arasında bulmuş; sudan sebeplerle siyasi güvenilmezlik şüphesi üzerine, Yakutistan'ın ücra bir yerinde yalnız ve tekdüze bir üç yıl geçirmek zorunda bırakılmıştır. Fakat Korolenko, sürgün kurbanı arkadaşlarının aksine, ne kadar devam edeceği bilinmeyen siyasi bir sürgünü bazı masrafların ve konaklama giderinin karşılandığı sürpriz bir tatil olarak algılama yetisine sahiptir. Acı veren iç hesaplaşmalara ya da fazlasıyla haklı da olsa şikâyet etmeye eğilimi yoktur. Kurallara bağlı işleyen zihni, hayalkırıklığından olduğu kadar metafizik varsayımın sıkıntılarından da uzaktır; bununla birlikte, aldatıcı derecede basit gerçekçiliğin ya da karmaşık sorunların etkili çözümleri konusunda yazılarında açıkça görülen sağduyuyla, kendini analiz etmekten hastalık düzeyinde kaçınır. Rus edebiyatında Korolenko, Virginia Woolf'un tabiriyle, yazarların "ruhun yoğunluğuna ve insanoğlunun kardeşliğine sığındığı"⁷ bu çorak arazide neredeyse eşsizdir. Çünkü o, her zaman bütünüyle olmasa da, hayata hep aynı pencereden bakarak bugün kişisel bütünlük olarak adlandırdığımız imgenin vücut bulmuş halidir.

Şimdi Korolenko'nun karakterinin edebi kariyerinde nasıl vücut bulduğunu ve onun yaşanmışlıklarını nasıl edebi bir esere dönüştürdüğünü görelim. Bu noktada kısa öykülerini, novellalarını, makalelerini ve otobiyografisini ele almamız gerekir. Ancak detaya girmeden önce

7. Virginia Woolf, *The Second Common Reader* (İlk kitap Türkçeye *Bir Okur Olarak* ismiyle çevrilmiştir.), "The Niece of an Earl", Penguin Books, 1944, s. 165.

Korolenko'nun kurgusunun büyük bir bölümü için geçerli olan bir genelleme yapabiliriz. Şöyle ki, bu kurgu içerisinde biraz Tanrı, birazdan fazla doğa ve en çok da insanı barındırır. Edebiyatında insanı temele alan Gorki, eleştirmenlerin⁸ “Korolenko hikâyelerinin atmosferi, sadece ve sadece sürekli insanoğlunun varoluşunu işlemesi sebebiyle boğucu ve bunaltıcıdır,” görüşüne muhtemelen katılmazdı. Seyahat etmeyi, konuşmayı, gözlem yapmayı ve gözlemlediklerini tasvir etmeyi seven biri olarak, Gorki'yle aynı çağda yaşamış olan Korolenko, kendisine anlatılan ya da bizzat şahit olduğu deneyimlerin usta bir satıcısıydı. Hikâyelerindeki karakterler genel olarak, bir zamanlar tanıştığı, konuştuğu, hatta sorguya çektiği adamlardı. Bunlar tuhaf yerlerde bulunan tuhaf adamlar olduklarından, Korolenko'ya her zaman ilgi çekici ve çoğu zaman da sürükleyici konular sağlıyorlardı. Şüphesiz ki Sibirya, Korolenko'nun bir yazar olarak en çok ilham aldığı kaynaktı; aynı zamanda tamamen ülkeyle ve halkla ilgili bilgi birikimine dayanarak yazdığı ilk hikâyeleri içinde Sibirya'yla ilgili olanlar en iyileriydi. Orta yaşlarında yeniden bu kaynağa dönmesi önemli bir noktadır. Hapis cezası onu adi suçlularla ve bağnazlarla bir araya getirmiş; dönem dönem arabayla yaptığı yolculuklar şoförlerin hayat hikâyelerini dinleme fırsatı sunmuştu. Yolculuk sırasında verilen molalar ise bir Sibiryalı “Voltaireci”ye ya da bazı

8. Yuli Aikhenval'd, “V. G. Korolenko”, *Silueti Russkih Pisateley*, 3. Cilt, Berlin, 1922, s. 24.

uyanık tüccarlara gönülden eşlik etmesi için imkân vermişti. Kaçak mahkûmlar ona hikâyelerini anlatmıştı. Korolenko böyle insanların yanında kendini oldukça rahat hissediyordu. İyi bir dinleyici ve canayakın bir arkadaşı. Hafızası anılarını kaydetmesini; halk deyişlerini, hapishane jargonunu, insanların üslup ve acayıplıklarını yazılarında istediği zaman taklit etmesini ve yakın geçmişteki olayları yeniden yaşamasını mümkün kılan çok sayıda not defteri sayesinde son derece güçlüdür. En canlı karakterleri arasında, hayatı boyunca sömürülen köylü, adaletsiz bir toplum tarafından hapis cezasına mahkûm edilen arabacı, dini ve siyasi aykırılık yüzünden asılan partizan gibi acı çeken sıradan insanlar yer alır. Korolenko'nun hikâyelerinde kadınlara nadiren rastlarız. Dostoyevski'nin hikâyelerinde Mişkin'i ya da Rogojin'i tuzağına düşüren entrikacı Nastasyalar ve Aglayalar, Korolenko'nun dünyasına asla girememiştir ve böyle kadınları edebiyatının dışında bırakması şaşırtıcı değildir. Zira bunlar ya duygusal kızlardır ya da güçlü kahramanlar...

Korolenko sıradan halkı ilgilendiren zengin fakat yüzeysel meseleleri ele almayı bırakıp, daha eğitilmiş kişilerin iç dünyasını tanımlamaya çalıştığında çok daha az başarı elde etmiştir. Aydınlar, meslek grupları, üst tabakadan kimseler, onda yazma isteği uyandırmazdı, ki buna yeltenip *Slepoy Muzıkant*'ta olduğu gibi, köylülerin ve mahkûmların yerine daha yüksek mertebedekilerin bulunduğu bir sosyal çevreye girseydi, en başta Merejkovski'yle mücadele etmesi gerekirdi. Dickens

hakkında söylenenler Korolenko için de geçerli olabilir: “O, karmaşık, eğitilmiş ve aristokrat karakterler yaratamaz.”⁹ Korolenko’nun hikâyelerinin odak noktası, görüldüğü gibi, saf bir masumiyete sahip olan değil, sık sık içgüdüsel olarak saldırganlığını ortaya çıkaran daha ilkel durumdaki insandır. Doğanın bu hikâyelerde insana kıyasla daha az önem arz ettiği görülmektedir.

Peki, karakterlerinde onun ilgisini çeken şey neydi? Bu soru aklımıza Aleksandr Kaun’un, Korolenko’nun hemen her bakımdan zıttı olan Leonid Andreyev’le ilgili yazdığı yazıyı getiriyor: “Andreyev tarafından yazılan bir hikâyenin tipik şeması, gri yaşamı trajediye yücelten bir düşünce parlamasıyla aydınlatılan sıradan bir insanın kasvetli ve renksiz hayatından oluşur.”¹⁰ Korolenko için de önemli olan bu parıltı, an ve uyanıştır. Sabırlı ve barışçıl bir adam olan Makar, adaletsizliği şiddetle eleştirirken birden etkili bir hitabet yeteneğine sahip olduğunu fark eder. *Reka Igrayet*’in kahramanı Tyulin, bir kriz anında ömür boyu uyuduğu uykudan uyandırılır. *At Davan*’da güzel günlerin anısı çelimsiz ve ürkek Kruglikov’a beklenmedik bir otorite uygulaması için esin kaynağı olur. İnsanların en duygusuzu bile zaman zaman devreye girip geçici de olsa kendisinden daha büyük bir şeye dönüşüp adeta bir uyarıcı işlevi gören huzursuzluk hissini içinde barındırır. Bir Korolenko hikâyesi için, daha doğrusu bir Sibiryâ hikâyesi için tipik bir yapı

9. Lord David Cecil, *Early Victorian Novelist*, Londra, 1948, Penguin Books, s. 30.

10. Alexander Kaun, *Leonid Andreyev: A Critical Study*, New York, 1924, s. 204.

belirleyebiliriz. Hikâyelerinde genellikle bir anlatıcı vardır ve çoğu kez kahraman bir yolculuğa çıkar. Bir denizci, faytoncu ya da bir kaçakçıyla karşılaşır. Bu kişi ona hikâyesini anlatır. Belki bir adamı öldürmüştür, belki hapisten kaçmıştır ya da siyasal zulmün kurbanı olmuştur. Kısa bir an için sahne onundur. Bu an onun zafer anı gibidir. Geçip gitmeden önce sesi duyulur ve varlığı hissedilir. Arka planda donmuş bir nehir çözölmeye başlamıştır; taygalar uğuldamakta ve bir vadide su girdaplar oluşturarak akmaktadır. Çevresi de bu kişiyle birlikte hayat bulur. Fakat bazen karakter çok açık resmedildiği için fazla göze batar. Bunun nedeni Korolenko'nun detayları sevmesi ve bu detaylarda nadiren seçicilik yapmasıdır. Gerçekçilik yararına hiçbir şey yok edilmemeli ve yok sayılmamalıdır. Bu yaklaşım, sık sık vurgulamak, yorumlamak, “ahlâki bir noktaya değinmek ya da bir hikâyeyi süslemek” ihtiyacıyla daha ötede kanıtlanan ustalık eksikliğini açığa çıkarır. Titiz biri olan Walter Pater hoş giden her esin kaynağının çalışkan bir beyinden çıkan daha kapalı bir üsluptan elde edilebileceğini belirtir. Açık bir üslup kullanma çabası Korolenko'yu da zaman zaman sinirlendirirdi. Fakat en parlak döneminde bu detaycılığı aşarak *Makar'ın Rüyası* gibi bir başyapıt yaratabildi. Burada Sibirya'daki deneyimlerini resmeder; örneğin Makar belirgin bir şekilde Korolenko'nun Amgali ev sahibinin gerçeğe yakın bir portresidir. Mektuplarında ve günlüklerinde, küçük kulübesinin pencerelerinden sarkan buzlara, Tatar at hırsızlarına, yabani tavşan avlayan yerli *Plaşkilere*, hatta ateşe düşen sarhoş rahibe gönderme yapar.

Fakat Korolenko Sibiryaya gerçekliğinin çoğunlukla tatsız ve yavan detaylarını, Makar'ın rüyasında Noel telaşındaki sıcak bir yuvaya benzeyen bir "öteki dünya"ya dönüştürür. Bu hayal dünyasında Tanrı, kürk ve kadife kaplı kalın botlar giymiş, Rus tarzı bir kulübenin ortasında yer alan saf gümüşten oyma şöminenin karşısında oturmuş bir Yakut *Toyon*'dur. Ulu *Toyon*'un oğlu dünyada bulunmuştur ve oranın nasıl bir yer olduğunu bilmektedir. *Toyon*'un kanatlı muhafızları ise devamlı işleriyle meşgul olan hizmetlilerdir. Bu muhafızların hepsi, konuşması üzerine, Makar'ı onun kendi dünyevi adalet anlayışına göre yargılamaya ikna olmuştur. Fâni ile ilahi olanın, hayal ve gerçeğin ustaca harmanlanması, kelime seçimindeki hassasiyet ve ağıdalı bir üslupla sağlanmıştır. Korolenko, Makar'ın gerek kendini iyi ifade edemeyen kaba tavrını, gerekse yargı makamı önündeki dönüşümünü ve *Toyon*'a karşı tutumunun sade ve görkemli tasvirini okura özenle seçilmiş kelimelerle, kendine hayran bırakırcasına sunar. Sade, gösterişsiz sözcükler ve standart bir cümle dizilimi kullanmasına rağmen sahneleri, konu seçimi itibariyle daha da bütünleştiği Turgenyevci geleneği *bitopisaniyenin*¹¹ *narodnik*¹² tarzından daha fazla andıracak şekilde tasvir edebilir. *Makar'ın Rüyası*'ndan kısa bir bölüm, çevirinin orijinal metni yansıtabildiği kadarıyla bu görüşü destekleyebilir.

11. Yaşananların ve günlük olayların anlatıldığı yazın türü –çn.

12. *Narod* "halk" sözcüğünden türemiştir, "halkçılar" anlamına gelir. Rus İmparatorluğunda 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan sosyal-devrimci bir harekettir –çn.

Makar bu engin düzlükte günün ağarmaya başladığını daha önce fark etmemişti. Ufuktan birkaç hüزمة sızıyordu. Göğü hızlıca dolaşıp yanan yıldızları söndürdüler. Yıldızlar sönünce ay da gizlendi. Karlarla kaplı ova karanlığa büründü.

O anda yerden beyaz bir sis yükseldi ve şeref kıtası gibi düzlüğün etrafını sardı.

Ve bir yerde, doğuda, sisler aydınlandı, tıpkı altın giysili askerler gibi.

Ve sonra sis dalgalandı, altın askerler eğildi.

Ve arkalarından güneş doğdu, altın sırtlarına yaklaştı, ovaya baktı.

Ve ova benzersiz, göz kamaştırıcı bir ışıkla aydınlandı.

Ve sis devasa bir horovod ile yükseldi, batısı dağıldı, dalga dalga uçup gitti.

Bu, Korolenko'nun yarattığı düşsel dünyanın parıltısı, dayanma gücü ve umut vermek için en karanlık anda bile parlamaya devam eden beyaz bir ışıktır. Sibiryа öyküleri, ne olduğu, ne olabileceği ya da ne olması gerektiği bir kenara bırakılırsa, aslında şanslı nadiren dönen gerçek insanların trajik kayıtlarıdır. Zaman zaman salt bir röportajı andıran bu öyküler, hayalgücünün dizginleri ele almasına izin vermez. Şüphesiz ki yazar, İstoriya Moyego Sovremennika'nın önsözünde ifade ettiği düşünceye kendisini gönülden bağlı hissetmiştir: "Gerçek hayatta karşılaşmadığım, deneyimlemediğim ya da hissetmediğim hiçbir şey burada yer almayacaktır." Böyle bir tutum, yalnızca çağdaş olayları ele aldığı sürece,

yazarın hikâye anlatımı üzerinde kısıtlayıcı bir etki yaratacaktır. İşin içine hayal dünyasını da katmak isterse, yazar hikâyesini zaman ve mekânın önemsiz olduğu başka bir dünyaya dönüştürmekte tamamen özgürdür. Makar bile rüya görme ayrıcalığını tatmaktadır.

Kahramana rüya gördürmek, yazarın doğruyu söylemek için kıvranan vicdanı tarafından engellenen hayalgücüne serbestlik tanıyacak bir yöntemdir. Korolenko'nun kullandığı bir yöntem daha vardır, o da "ne olabilir"i değil, uzak geçmişte veya gözlemleyemeyeceği ya da kanıt bulamayacağı zamanlarda ne olduğunu anlatmaktır. Bu bizi tarihsel bir tema üzerine yazılan temelde efsane ya da fantezilere dayanan hikâyelere götürür. Çukovski, Korolenko'nun, uyarladığı şeyin bir Ukrayna miti, bir Yahudi efsanesi, Platonik bir diyalog, bir Latin kroniği ya da Doğu kökenli bir fabl olması fark etmeksizin, her edebi türün temel özelliklerini taklit etme ve üsluplaştırma yetisine dikkat çekmektedir. Gorodetskiy,¹³ Korolenko'nun içten bir *bitopisatele* (yazara) yakışmayan ve gerçekleri değil, kendi hayalgücünün ürünü olan olayları anlatmaktan korkmaya meyilli olduğunu gözlemlemiştir; bu edebi türler sayesinde, Korolenko aldatıcı yeteneğinin ürünü olan uydurma hikâyelerden korkmadan hayalgücüne teslim olabilmektedir. Onun dizginlenmemiş hayalgücünün hangi yollarda koştuğunu görebilmek ilginç bir deneyimdir.

13. "V. G. Korolenko i yego Khudojestvenniy Metod", *Nashi Dni, Khudozhestvenniye Al'manakhi*, no: 2, Moskova, 1922, s. 339-40.

Korolenko özünde kanunlara sıkı sıkıya bağlı bir zihniyete sahipti. İnsanlara çıkarım yapabilecekleri bir yığın malzeme vermek yerine, onları argümanlarla etkilemeyi tercih ederdi. İnsanları ikna etmek için her zaman çaba sarf ederdi ve bunun için alegoriye başvururdu. Lafı çok uzatsa da cümleleri çoğu zaman düzgün ve düzenliydi. Konuşurken “*Vo pervih, Vo vtorih*” (birincisi, ikincisi) diye ilerlemeyi severdi. “*Teni*” onu Antik Yunana götürür ve kurgusundaki “argümanın gittiği her yerde onu takip etme dürtüsü ve durmaksızın devam eden zihinsel sorgulama talebini” Platonik diyaloga borç bilirdi.

Tanrılar adil değilse, insanlar onlara inanmayı bırakmalıdır. “*Neobhodimost*” Doğu kökenli bir fabldır; aktif irade ve kaderciliğin vücut bulduğu iki zıt ve bilge kahramanın doğruyu bulmak için Kader Tanrıçasının tapınağını ziyaret edişini anlatır. Burada argüman determinizme yöneltilir; kararlarımızı kendi özgür irademizle aldığımızı kanıtlayamamamıza rağmen, bunu yapabiliyormuşuz gibi davranmak ve bu kararların sorumluluğunu üstlenmek, iradenin özgür olduğunu inkâr etmekten ve bu yüzden hiçbir karar alamamaktan daha iyidir. Diyalektik efsanelerin üçüncüsünde, süregelen “kötülüğe teslim olma” sorununa Korolenko’nun da değindiği *Skazaniye o Flore, Agrippe i Menakheme, sine Yegudi*’dir (*Florus, Agrippa ve Menakhem, Judah’ın Oğlu Destanı*). Arka plan Roma işgalindeki Yahudiye’dir; ana üslup özelliği ise benzetmedir. Konu, yani “Roma boyunduruğu altına girmek mi, isyan etmek mi?” meselesi, davacının avukatı ile savunma avukatı arasında bir tür adli vak’a

olarak işlenmektedir. Analojiyle anlatılmak istenen bu fikir, hayali bir benzetmeyle taçlandırılır ve yine yazarın hayalgücü ile gazeteci kararlılığının birbirine paralel olduğunu görürüz.

Efsaneler kategorisinde bir hikâye türü daha yer alır, ancak bu türde yarı-tarihsel romantizmin “gazetecilik” unsuru arka planda kalır. *Les Şumit* ahlâkçılıktan tamamen arındırılmıştır. Şeytanın insanlara aktif müdahalesi ve ebedi yenilgisi temasıyla, *Sudnıy Den* (diğer adıyla *Yom Kipur*), Gogol’ün *Dikanka Yakınlarında Bir Çiftlikte Akşam Toplantıları*’nı derinlemesine değilse de yüzeysel olarak daha fazla anımsatır. Ancak Korolenko’nun burada bile, Yahudilerin faiz geleneğini Yahudi ve yahudi olmayanların ortak başarısızlığı gibi göstererek ırksal eşitliğinin haklı sebeplerine atıf yapma fırsatını kaçırmadığına dikkat çekilebilir. Bütün bu efsanelerde, bebeklerin nasıl dünyaya geldiğini tartışan çocuklara kulak misafiri olan, *Noçyu*’nun iyi kalpli ve meraklı yazarının varlığı hissedilir. Uzun öyküler yazmaya başlayıp kısa olanları bir süreliğine bıraktığında ortaya, kaçınılmaz şekilde, duygusal serüvenler çıkmıştır. “Kör müzisyen”¹⁴ sıcak bir aile atmosferinde, fiziksel engelinin üstesinden gelmeyi öğrenerek, bir erkeğin kararlılığıyla ve bir kadının aşktaki cesaretiyle ışığa yönelebilmek mücadelesi vererek büyür. Korolenko’nun neredeyse her hikâyesinde görülen bu durumlar özünde basit ve hüznölüdür. Hikâyelerinde trajedi

14. Vladimir Korolenko, *Kör Müzisyen*, çev. Levent Özübek, İstanbul: VakıfBank Kültür Yayınları, 2020. –yay. h. n.

unsuruna yer vermediği hemen hemen hiç görülmemiştir. Ancak bunlar içsel değil, kişinin kendi kendine yarattığı ya da özündeki günahkârlıktan kaynaklanan trajedilerdir. Bu, maddi çöküş ve akabinde sefalet içinde bir yaşam (*V Durnom Obshchestve*) veya bedensel engellilik ya da doğuştan görme engellilik gibi fiziksel bir rahatsızlık olabilir.¹⁵ İşte kader, lanetini bu yollarla hayata geçirir; fakat tahribatlarına mütemadiyen devam etmez. Dolayısıyla çaresizlik söz konusu değildir. Kader, insanın savaşıması ve galip gelmesi gereken düşmanıdır. Her insan, en kötü ihtimalle keşfedilmemiş, en iyi ihtimalle de hayatını değiştirmeye yetecek ve dezavantajlı durumunu diğer insanlarla eşit hale getirecek becerilere sahiptir. Pyotr kör olmasına rağmen seslere son derece duyarlıdır ve müziğe karşı doğuştan gelen muazzam bir yeteneği vardır. Cüce de fiziksel olarak dezavantajlıdır, ancak çok alıntı yapılan bir ifadeyle, “*çelovek sozdan dlya şastye, kak pititsa dlya polyota*”¹⁶ inancına göre hareket eder. Hikâyeleri anlatılırken bedensel engellilerin yaşadığı tereddüt ve ıstıraplara yalnızca gölgeler halinde yer verilir. Korolenko, ruhsal veya duygusal krizleri analiz eden bir uzman edasından ziyade, manevi bir miras olarak her insan için geçerli olan ve ışığa yönelmek için gayriihtiyari gösterilen içsel çaba gibi muhtemel bir durumdan yola çıkmıştır ve daha sonra kişinin geçtiği birbirini takip eden aşamaların tasvi-

15. *Paradoks* öyküsü –çn.

16. “Nasıl kuşlar uçmak için yaratıldıysa, insan da mutlu olmak için yaratılmıştır.” alıntısı *Paradoks* öyküsündendir ve şöyle devam eder: “Ancak mutluluk her zaman insan için yaratılmamıştır” –çn.

riyle devam etmiştir. Nihayetinde söz konusu olan acıklı bir olay örgüsü değil, yalnızca öyküsel bir meraktır. Belki de popülerliğinin sebebi, bu tür şeffaf temaları ve somut durumları ele aldığında onları, sıradanlıklarını saklayan ve aksi halde daha fazla zihinsel uyaran talep edebilecek okurları sakinleştiren sis bulutlarının içine gizlemesidir. “Bir şey”, “bir şekilde”, “bir yerde”, “güya”, “-mış gibi” benzeri tüm bu ifadeler, Korolenko metinlerinin temel taşıdır. Lambalar parlamaz, titrer; nesneler yanıp söner, renkler birbirine karışır. Öyküleri ışık, ses ve zayıf ya da kusurlu olan duyuların birbiriyle ilişkisini tanımlayan sözcükler açısından epey zengindir: loş ışık, boğuk ses... Sık sık yer verilen rüyalar, kendi içinde, uyku getiren bir ortam yaratılmış hissi uyandırır. Ünlem işareti kullanımı tempoyu düşürür ve zihnin düşünmeyi bir kenara bırakıp doğrudan nesneye odaklanmadan özgürce koşması için harika fırsatlar sunar. Böylece trajedi yumuşatılır ve Pyotr’ın körlüğünün aslında önemsiz olduğu yavaş yavaş ortaya çıkar. Onun yaşamı asla karşılaştığı kör dilencilerinki kadar zor değildir; hatta Pyotr onlara yardım edebilir, onların korkusuz yaşamlarından ilham dahi alabilir. Korolenko’nun en uzun öyküsü *Bez Yazıka* da *Slepoy Muzikant* ile hemen hemen aynı bileşenlerden oluşur. Bu kez fiziksel handikap, yani aptallık, sadece metaforik olarak kullanılmış, Amerika’da mahsur kalan bir Rus köylüsünün arkadaşlarından ayrı düşmesi, suskunluğu, çevresini anlamayışı, çevresi tarafından anlaşılamayışı ve iletişim kurmaktan aciz oluşu konu edilmiştir. Amerika’nın hikâyede betimlenen ruhsuz ve acımasız yaşam tarzını kimi

zaman gerçeklere dayalı kimi zaman varsayımsal bir itham olarak gören Sovyet eleştirmenleriyle aynı fikirde olmak gerçekten zor olurdu. Korolenko, Tammany Hall, mahkemeler, basın ve özellikle New York'taki yaşamın koşuşturmacasıyla ilgili esprilerinin tadını çıkarabilir. Bu espriler sıklıkla, hikyesindeki en saf mizaha sahip bölümlerin yapı taşlarıdır. Ancak gerçek şu ki, insan ilişkilerinin bozulması onu maddi kurumlar sebebiyle hayata ksmesinden daha fazla mutsuz eder. Tartışmasız nostaljik bir yapısı vardır; Matvey Lozinsky saf, sıcakkanlı, iri bir adamdır ve memleketine zlem duymaktadır. İnsanların birbirini anlama yetisinden bu denli yoksun olmasının gizli trajedisi, yuvasına duyduğu yoğu hasretin içinden kendini hiçbir zaman göstermez. Hikâyenin kahramanı olan bu alışkan, pırpak, cömert ve sıradan Rus köylüsü, bize yazarın kişiliğuyle ilgili de ipuçları verir.

Korolenko'nun yeteneğinin tanımlayıcı gücüne rağmen pek de analitik bir beceriye sahip olmadığı, *Istoriya Moyego Sovremennika* isimli büyük lde otobiyografik eserinde açıkça görülmektedir. Edebi unsurlardan neredeyse tamamen yoksun olan bu kitaba mümkün olduğuunca çok sayıda insan hakkında hatırlanan her bilgi eklenip sayfalar arttıkça, edebiyat ve röportaj arasındaki iyi çizilmemiş sınırlar daha da belirsizleşir. Bu durumda bazı sorular sormak kaçınılmaz olur: Korolenko neden hayal ürünü hikâyelerden (ki çoğu- lukla gerçek hikâyelere dayanırlar) giderek uzaklaşmış ve gazetecilikle kurgu-dışı anlatılara yönelmiştir? Neden en iyi kısa hikâyeleri fiilen 1880'lerle sınırlı kalmıştır? Neden son derece

umut vaat eden edebi kariyeri hiçbir zaman olgunlaşmamıştır? Şiirsel ilhamın toplumsal sorumluluktan aşağı görülmesi, Rus edebiyatında nadir rastlanan bir durum değildir. Hem şair hem de vatandaş olma teması eskiden beri vardır. Nekrasov'un dizelerini hatırlayacak olursak: “Mücadelem şair olmamı engelledi, şarkılar ise savaşçı olmamı.”¹⁷ Mayakovski ise aynı düşünceleri “Hayatımı da şarkılarım gibi yarıda bıraktım”¹⁸ dizesiyle dile getirir. Kuşkusuz, Korolenko da anormal derecede hassas vicdanı sebebiyle topluma, yaratıcı edebiyatla mümkün olduğundan daha fazla ve daha doğrudan bir katkıda bulunmak zorunda olduğunu hissetmiştir; yine de bu açıklama tek başına yeterli değildir. Büyük bir yazar olmak onun içinde yoktur. Erken yaşta alacağı kadar yol almış ve daha sonra hiç ilerlememiştir. Fazlasıyla soğukkanlı, fazlasıyla temkinlidir. Bu özellikleri karakterlerinin niteliklerini belirlerken bile kendini apaçık bir şekilde gösterirdi. Yarattığı başkahramanlar da kendisi gibi kolay kolay oyuna gelmez ve asla pes etmez. Bu noktada yine bir soru sormak gerekiyor: “İyi insan”, doğası gereği, kurgulanmaya uygun olmayan bir malzeme midir? Dostoyevski yeğenine *Budala*’nın temelinde tam olarak asil bir adamı tasvir etme düşüncesi olduğundan bahsederken¹⁹ bu fikrin sonuçlarından korktuğunu da eklemiştir; çünkü

17. Zine şiiri, 1876. Metinde yer alan dize şiirin Türkçe çevirisi bulunmadığından, kendi içindeki anlama uygun olmakla birlikte şiirin kalanından bağımsız olarak çevrilmiştir –çn.

18. *Vo Ves Golos* şiiri, 1930. Metinde yer alan dize şiirin Türkçe çevirisi bulunmadığından, kendi içindeki anlama uygun olmakla birlikte şiirin kalanından bağımsız olarak çevrilmiştir –çn.

19. S. A. Ivanova’ya Mektup, 1 Ocak 1868.

benzer bir niyetle işe koyulan diğer yazarların başarabildiği tek şey kahramanlarını gülünç duruma düşürmek olmuştur. Dindarlık, fedakârlık ve vicdanlı olma gibi toplumda mutlak saygı gören niteliklere sahip edebi kahramanlar ne tuhaftır ki kendini beğenmiş ya da sıkıcı bulunabilmektedir. Korolenko'nun ilgisi gittikçe daha çok çağdaş sosyal sorunlara ve aktif adalet mücadelesine yönelir; yaratıcı edebiyattaki girişimleri, ahlâki açıdan iyi örnek olma ve sorumluluk dürtüsünden güçlü bir şekilde etkilenmiştir. Gazeteciliği, ayırt edici edebi havasını asla kaybetmediyse de, kurgusu bu koşullar altında nadiren cilalı gazetecilik seviyesinin çok üzerine çıkabilmiştir. "Otobiyografisi"nin, yazar için en faydalı kısmı ise ilk ciltleridir. Okuldaki öğretmenlerinin, arkadaşlarının ve sıradan tanıdıklarının (*Pervıye Studençeskiye Godı*'dan oyuncu-diksiyon öğretmeni akla geliyor) kısa karakter taslakları ve karakalem resimleri canlıymış gibi çizilmiştir ve insanlar buna çok ilgi göstermiştir. Öğrenciler hakkındaki anekdotlarının kendiliğinden ortaya çıkan mizahi bir yanı olsa da, antrenör Antos'un ki gibi hikâyeler genelde dokunaklıdır (*V derevne*). Bu hikâyelerde dönemin önemli meselelerinden bazıları (milliyet sorunu, eğitim politikası, popülist hareket) ile ilgili de işaretleler görmekteyiz (*Narodnik*). Daha sonra, yetkililerin elinde Korolenko'nun haksız mağduriyetine dair mütevazı bir açıklama, hapishane yaşamının güzel yanlarıyla ilgili eğlenceli hatıralar ve üzülerek Amga'daki idari sürgünün yetersiz ve ham bir tasvirini görürüz. Korolenko, otobiyografisinde kendini mükemmel göstermeyecek kadar dürüst ve mütevazı biridir ve hikâyelerde kendini hep gizler. Bireysel sorunlarına dikkat

çekmez veya içinden geçenleri açığa vurmaz. Kendini ne över, ne yerer ne de hatıralarına değinme eğilimi gösterir. *Kto Ya?*²⁰ adlı eseri yaşam amacına yönelik bir cevap arayışı değil, cevap arayan bir milliyet açmazıdır. *Zaçem* (Niçin) önemlidir, ancak *Potom* (Sonra) önemsizdir; çünkü gelecek, ancak biz onu bırakıp şimdiki zamanla meşgul olduğumuzda, kendisiyle gü-ven içinde ilgilenilebilir. Sağlığının kötüye gitmesinin ve ciddi ağrılar çekmesinin, çalışmasının sonraki bölümlerinde adil davranmasını engellemesi talihsiz bir durumdur; ancak Tolstoy'un otobiyografik üçlemesinde veya Herzen'in anılarında-ki gibi bir incelikten yoksun olmasına rağmen, ilk bölümleri kendini her zaman zevkle okutabilir ve döneme ait bilgi kay-nağı olarak fayda sağlayabilir.

Bu noktada, Korolenko'nun eserlerinin Rus edebiyatına sağladığı katkılar nedeniyle eleştirmenlerce desteklenen yönlerinden, yani edebiyat alanındaki en önemli çağ-daşlarıyla ilgili anı yazılarından bahsetmek uygun olabilir. Korolenko, dünyasını en az kendisinin seçtiği konular kadar aydınlatan sohbetleri not alırdı ve daha sonra bu notlar ona o anki hislerini hatırlatırdı. Örneğin ilk karşılaşmalarında Çehov'da çocuksu bir heyecan ve coşku sezmiş, bu sezgiler daha sonraları gözlemlediği melankoli ve ara sıra su yüzü-ne çıkan hiçbir şeyin ruhun hastalığını iyileştiremeyeceğine dair kaderci kabullenişle zayıflamıştır. Tolstoy'a gelirsek, her şeyden önce onun nesnel düşüncelerine ve hakikat ara-yışına hayran kalmıştır. "Biz, eğitilmiş insanlar" diye başlar,

20. "Ben Kimim?" –çn.

en saygın çağdaşıyla ilgili iki makalesinin ilki ve devam eder, “pek çok şey biliriz ama beylik bir ifadeyle, yaşamlarımızda gizli olan hakikatle ilgili çok az bilgiye sahibizdir.” Tolstoy, evrensel olarak kabul gören hakikatlerin eserlerindeki işlenişine hem yeni bir güç ve özgünlük kazandırmaya hem de teori ile pratik arasındaki boşluğu daraltmaya çalışmıştır. Sibiry’a’dan ikinci dönüşünde Korolenko’ya söylediği ilk şey, aynı makalede yer verilen şu sözlerdir: “İnançların uğruna acı çektiğin için ne kadar da şanslısın! Benim başım dertte olmadığı halde nice insan benim yüzümden sürgüne gönderildi.” Konuşmalardan kırılan bu cümlelerin yanı sıra isabetli tahminler de söz konusu makalelerin sayfalarını süsler. Düşüncesiz Uspenski,²¹ keresteleri inşaat alanından temizlenmeden evini kiraya veren bir mülk sahibine benzetilir. Eski asker Çernişevski, Rus Varşova’sının²² makadam kaldırımlarında 18. yüzyıl Polonya’sının antik figürünü temsil etmektedir. Korolenko bir yazarla ilgili anılarından bahsederken hem yazarın düşünce tarzını yansıttığı hem de kendi içinde uyumlu şekilde kullandığı deyiş ve nüktelere yer vermeyi sever. Nitekim Çernişevski, Tolstoy’un *İtirafı* adlı eserinden sonraki çalışmalarında gözlemlediği üzere, onun burnundan kıl aldırmayan biri olduğundan Korolenko’ya bahsetmiştir.

Ya da Uspenski, yine, meraklı tavrıyla Dostoyevski’nin bir çift lastik ayakkabı için ancak yer olan antresini tıklım

21. Gleb İvanoviç Uspensky –çn.

22. Varşova Askeri Bölgesi –çn.

tıklım dolduran ama dört duvar evini dayayıp döşeyemediği için acı çeken biri olduğunu ima edişiyile hatırlanır. Korolenko'nun bu edebi karşılaştırmaları yüzeyseldir. Tolstoy'u tüm rakiplerinden üstün görür, Dostoyevski'yi ise önemsemez. Ayrıca yazdıkları bize şahsen tanıdığı yazarların karakterleriyle ilgili bilgi verir; Çehov, Uspenski, Çernişevski ve Tolstoy gibi yazarları içeren bu anılar hem ilginç hem de değerlidir. Uspenski yazısında, "yazar, ressam veya sanatçıların gerçek kişilikleriyle bizim onların işlerinden çıkardığımız anlamın nadiren örtüşmesi"nin üzücü bir durum olduğundan bahsetmiştir. Zira bunun, kendisi söz konusu olduğunda doğru olmadığı aşikârdır; bu makalenin büyük bölümü Korolenko'nun günlük ve toplumsal yaşantısından ziyade kurgusundan bahseder. Sonuç bölümü ise yaşadıklarının, Rus yazınına gözle görülür bir şekilde katkı sağlayan niteliklerini nasıl ortaya çıkardığını vurgulamasına hizmet eder.

Korolenko hem bir gazeteci hem de toplumsal düşüncenin biçimlendiricisi olarak Rus toplumu üzerinde son derece büyük bir etki yaratmıştır. *Russkoye Bogatstvo*'nın editörlüğü görevinde N. K. Mihaylovski'nin ortağı ve muhtemel vârisi olarak, Korolenko'nun burada ve yerel basında yer alan makaleleri, dürüstlük ve açık sözlülük açısından mütemadiyen yüksek standartlara sahiptir. Bu makaleler, Moskova'daki Petin Akademisinde yetkilerin kötüye kullanılmasına başkaldırdığı ilk andan, Lunaçarski ile Devrimden sonra yaşanan vahşetle ilgili son yazışmalarına kadar Sovyetler Birliği'nde asla yayınlanmamış ve Sovyet eleştirmenler tarafından kısa sürede unutulmuştur; Korolenko hemen her zaman göz önündedir

ve ünü, çalışmalarının çoğuna ev sahipliği yapan şehirlerin çok ötesine yayılmıştır. Sürgün dönüşü Nijny Novgorod'da geçirdiği on yıl ise bu durumu pekiştirmiştir.

Daha önce bahsettiğimiz gibi, Korolenko, “halk”a karşı köycü ya da sosyalist önyargıdan ziyade, belirgin şekilde etnografik ve dini bir ilgi duymaktaydı ve temelde onu *Narodniklerin* propagandacı kanadına çeken de bu ilgiydi. Nijny Novgorod'dan sık sık ayrılarak çıktığı kısa seyahatlerin yanı sıra yaptığı uzun ve zorlu yolculuklar, ister *Pavlovskiy Oçerki*'de bahsettiği “küçük ev imalatının durumu” gibi belli bir çalışma için, ister bir tutulmayı izlemek ya da birbiriyle tartışan bağınazları dinlemek için olsun, temelde onun içindeki öğrenciyi ve gözlemciyi simgelerdi. Ancak Korolenko çalışkan bir muhabirden çok daha fazlasıydı. *Golodnyy God*, 1891-1892 arasında kıtlıkla mücadele edenler için yardım toplama ve aşevleri kurma çalışmalarını anlatmaktadır; bu fırsat aynı zamanda, *Zemskiy Naçalniklerin*²³ zararlı etkilerini ve 1890 mevzuatının *Zemstvolarda*²⁴ doğurduğu olumsuz sonuçları kamuoyuna duyurmak, hükümet ve *Zemstvolar* arasındaki çatışmayı gözler önüne sermek ve tarımda makul bir kredi ve sigorta sistemi uygulanmasını desteklemek için kullanılmıştır. Korolenko, Multan Olayı²⁵ olarak bi-

23. 1889-1917 arası, köylerdeki faaliyetleri denetleyen ve yine köylerde yargı merciinin ilk örneği olan soylu memurlar –çn.

24. 1917 yılına kadar Rusya'nın merkez illerinde, seçimle başa gelen yerel bir yönetim organı –çn.

25. 1892-1896 yılları arasında Vyatka eyaletinin Malmıj bölgesindeki Eski Multan köyünden (günümüzde Udmurt Cumhuriyet, Kizner Bölgesi, Korolenko Köyü) bir grup Udmurt'a (o dönemki adıyla Votyak'a) açılan dava. Bu köyden on kişi pagan tan-

linen elim bir hadisede de hem basın yoluyla ırksal farklılıklara bağlı zulmü ve usulsüz adli süreci halka duyurmuş, hem de dava süresince savunma tarafında bizzat yer alarak ritüel cinayeti işlemek gibi asılsız bir suçlamayla yargılanan yedi Votyak'ın beraat etmesinde etkin bir rol oynamıştır. Nihayet Poltava'ya yerleşmek üzere anavatanı Ukrayna'ya döndükten sonra bile, gerektiğinde kişisel müdahaleyle desteklediği güçlü kamuoyu faaliyetlerine devam etmiştir. Hakkında yazılmış biyografilerde, pogromlarla ilgili konuşmalarının, makalelerinin, Filonov Olayının²⁶ ve Beylis Davasının²⁷ üstünde özellikle durulmuştur. Poltava'nın büyük yazarının kalemi belli ki kılıçtan daha keskindir. Ama etkisinin en çok hissedildiği yer, Rusya'da idam cezasının rastgele uygulanışıyla ilgili makalelerinin²⁸ doğurduğu sonuçlar olabilir. Bu makaleler yakın zamanda, Tolstoy'un önerdiği kadar olmasa da, birkaç Avrupa diline çevrilerek milyonlarca basılmış ve 1914'te Marksist düşüncüyü yansıtan diğer tüm eserlerden önemli ölçüde ayrılmıştır. Daha az öneme sahip

rılara insan kurban ettikleri gerekçesiyle yargılanmış ve 1896'da beraat etmiştir –çn.

26. Hükümet danışmanı V. F. Filonov'un 1907'de suikasta kurban gitmesi olayı –çn.

27. Menahem Mendel Beilis, 1913 yılında Kiev'de ritüel cinayet işlemekle suçlanan bir Rus Yahudisidir. Korolenko ağır hasta olmasına rağmen bizzat mahkemede bulunarak Yahudi pogromlarına dikkat çekmiştir. Olay sonrasında İvan Bunin, Korolenko'dan "Rus halkının yaşayan vicdanı" olarak bahsetmiştir –çn.

28. *Russkoye Bogastvo* gazetesinde, 1910, No:3, ilk altı bölümü yayınlanan "Bıtovoye Yavleniye. Zametki Publisista o Smertnıh Kaznyah. (Gündelik olaylar. Gazetecinin ölüm cezasıyla ilgili notlar)" makalesi. Makaleyi okuduğunda gözyaşlarına hâkim olamayan Tolstoy, Korolenko'nun bir gazeteci olarak büyük bir sorumluluğunun olduğunu, sessiz ve pasif kalmaması gerektiğine inanarak ona bir tebrik mektubu yazmış ve makalenin birçok dile çevrilerek milyonlarca basılmasını önermiştir –çn.

olmasına rağmen özel bir ilgi gören makaleleri ise ikiyüzlülük ve sahtekârlık gün yüzüne çıkaran, büyük ölçüde yerel Rus basınındaki gerçek olayları işleyenlerdir (Bu durum akıllara çağdaş Sovyet basınının abartılı ve suçlayıcı yazı dizilerini getirebilir). Bu makaleler Pugaçov ve Klestakovların gerçek bir Rus fenomenini temsil ettiği, alışılmadık cüretkârlıkta önerilerle bezenmiştir. Makaleler, yazarları olan gazeteciye verilen değer ne olursa olsun, ilhamını kaybetmiş romancılara veya oyun yazarlarına çok sayıda yeni konu sağlamıştır. Korolenko'nun Sovyet komünizmi dönemine denk gelen yaşamının son yılları, önceki yıllarına ucundan kıyısından benzemez. Biyografisini kaleme alan son yazarın söylediğine göre,²⁹ "Ekim Devriminin global açıdan tarihsel önemini" anlamamasına veya "proletarya diktatörlüğünün ilkelerini" kavrayamamasına rağmen, Bolşeviklerin ve Anton Denikin'in Poltava çevresindeki birliklerinin gelgitli dönemlerinde nispeten iyi muamele gördüğü açıktır. Karakteri gereği, edebi hizmetleri karşılığında fazladan pay alma teklifini reddetmiş ve bunun sonucunda büyük bir yoksulluk çekmiştir.

Ömrünün son yıllarında bile hâlâ kitlelerin gözü Korolenko'yu arıyordu. Bolşevikler, Poltava'yı boşaltmadan önce bakım giderleri için kendisine yaklaşık iki milyon ruble ödemeyi taahhüt etti. Mihail Frunze ve Anatoli Lunaçarski ona ziyaretlerde bulundu. Felix Kohn, ölümünden sonra ondan "halkın vicdanının somut hali" olarak bahsedecekti.

29. G. A. Byalyy, V. G. Korolenko, Moskova-Leningrad, 1949, s. 10.

Ancak sebebi her ne olursa olsun, zulme karşı çıkan ve sesi-
ni duyuran biri olmaya devam edebilmek adına Korolenko
hiçbir topluluğa dahil olmamayı seçmişti. Berenshtam'ın
anlattığına göre,³⁰ Bolşeviklerin elindeki siyasi mahkûmları
korumak için onlara yalvardığı gibi, Denikin'in ordusuna
esir düşen Bolşeviklerin hayatlarını kurtarmak için de dev-
reye girmişti. Mücadelelerle dolu zorlu yaşamının doruk
noktası ise, şüphesiz, Lunaçarski'yle Bolşevikler hakkında
yaptığı yazışmalardı; bu yazışmalarda Bolşevikleri mate-
matikçi, mantıkçı ve devrimin öncüsü olmalarına rağmen,
hayalgücünden yoksunluklarından ve yaptıkları zulümden
ötürü kınıyorlardı. İyimserliği onu son günlerinde bile terk
etmemiş olacak ki, yalanlar üstüne kurulu bir rejimin kaçı-
nılmaz olarak yıkılacağına dair inancını da dile getirmişti.

Korolenko'nun Rus yaşamına katkısını özetlemeye
çalışırken aklımıza ilk olarak onun, bir aslanın kuyruğu mu,
yoksa bir farenin başı mı olacağını bilmeden, ikisi arasında
gidip gelen biri olduğu düşüncesi gelebilir. Ancak Koro-
lenko'nun, *Russkoye Bogatstvo*'daki meslektaşlarının kendi-
sini getirmeyi başaramadığı başkenttense eyaletlerde daha
fazla etki yarattığı doğru olmasına rağmen etkisinin yerel
kaldığını söylemek adaletsizlik olurdu. Adı ve çalışmaları
aydın Ruslarca biliniyordu. Mizacı gereği, yüksek bir ahlâki
standart belirleyerek ve çevresindeki insanların yaşamında
varlığını hissettirerek küçük bir topluluğun akıl hocası ve

30. V. Berenshtam, V. G. Korolenko *kak obshestvennyy deyatel v domasnem krugu* (Koro-
lenko Aile İçinde Bir Toplum Eylemcisi Gibidir), Berlin, 1952, s. 64.

danışmanı olmakla yetinebilecekken (yazmak için gerekli cesareti Korolenko'ya borçlu olan yazarlardan biri Maksim Gorki'dir) şartlar gereği, ulusal kaygılarla ilgili hararetli ve cesur sözler söyleyen biri olmaya itildi. Bu durum yalnızca seçkin bir yazar ya da bilge bir düşünür olduğu için değil, bir partiden veya mezhepten ayrılan bireylerin içindeki dürüstlüğü azimle ve kararlılıkla ortaya çıkarabilecek güce sahip olduğu için de bu şekilde gelişti. Korelenko'nun teorik sorunlara yaklaşımı uzlaşmacıydı. Edebi açıdan ise natüralist aşırılıklardan arınmış romantizm ve realizmin sentezlendiği bir ideali düşlemekteydi. "Büyük insanlar"ın³¹ önemini Carlyle'nın kabul ettiğini, Tolstoy'un ise reddettiğini belirtmiş ve kitlelerin önemi karşısında arka planda kalan bireysel değer bu yeni "sentez"le gün yüzüne çıkacağına inanmıştır. Ama konu bunu hayata geçirmeye geldiğinde asla bireyselliğinden taviz vermemiş ve teslim olmamıştır. Çehov'un da dediği gibi: "Ben bireye inanırım. İster aydın, ister köylü olsun, ben kurtuluşu Rusya'nın her bir köşesine dağılmış bu insanlarda görüyorum. Sayıları az olmasına rağmen, güç onların içinde yatıyor. ... Sözünü ettiğim bu bireyler toplumda mütevazı bir rol oynamaktadır; baskın değillerdir, ancak yaptıkları iz bırakır."³²

Korolenko'nun yapıtları da böyle izler bırakmıştır.

31. Büyük insan teorisi, tarihin kahramanların etkisiyle büyük ölçüde açıklanabildiği yönündeki bir 19. yüzyıl fikridir. Bu insanlar üstün akıl, cesaret veya ilahi ilham gibi doğal nitelikleri nedeniyle belirleyici bir tarihsel etkiye sahip, ziyadesiyle etkili ve eşsiz kişilerdir –çn.

32. A. P. Çehov tarafından 22 Şubat 1899'da I. I. Orlov'a gönderilen mektuptan alıntılanmıştır.

MAKAR'IN RÜYASI

Bu rüya, başını alıp uzaklara, çok uzaklara giden ve herkesin malûmu olduğu üzere, bizzat bir şanssızlık timsali olan zavallı Makar tarafından görülmüştür.

Memleketi Çalgan, uzaklardaki Yakutistan taygasında kaybolup gitmiş ıssız bir kasabaydı; Makar'ın ataları, tayganın donmuş topraklarından bir parçaya güçbela sahip olmuş ve balta girmemiş kasvetli orman etraflarını düşmanca sarmasına rağmen umutlarını hiç kaybetmemişti. Temizlenen toprakta çitler yükseldi, otlar ve ekinler yığıldı, dumanı tüten küçük yurtlar¹ büyüyüp çoğaldı; sonunda bir çan kulesi köyün ortasında bir tepeciğin üzerinden bir zafer sancağı gibi göğe yükseldi. Çalgan büyük bir kasabaya dönüştü.

Fakat Makar'ın ataları taygayla savaşıp onu ateşe verirken, demirlerle parçalarken farkında olmadan kendilerini de yabanileştirdi. Yakut kadınlarla evlenerek onların dilini ve geleneklerini benimsediler. Benliklerinde, aیت oldukları büyük Rus milletinin kendine özgü neyi varsa zamanla soldu, yok oldu.

1. Göçebe Türklerin kaldığı çadır -çn.

Yine de benim Makar'ım yerli bir alğan köylüsü olduğunu asla unutmadı. Burada doğdu, burada yaşadı, burada da ölecekti. Soyuyla gurur duyardı; ne yaşam biçiminin ne de geleneklerinin Yakutlardan herhangi bir farkı vardı; buna rağmen kimi zaman onlara “Pis Yakutlar” diye hakaret ederdi. Rusçayı pek az ve oldukça kötü konuşurdu; hayvan derisinden kıyafetlerini giyer, ayağına mamlaklarını² takar, normal zamanda karnını tuğlanın üstünde demlenmiş çay ve bir bazlamayla doyurur, bayramlarda ve diğer özel durumlarda ise masada ne kadar erimiş tereyağı varsa hepsini yiyip bitirirdi. Boğaların üstünde ustalıkla dolaşır, hastalandığında ise dişlerini göstererek çingırağıyla üstüne atlayan ve bu yolla hastalığı korkutup kaçırmaya çalışan şamanı çağırırdı.

Makar çok çalışır ama kıt kanaat geçinir, açlığa ve soğuga dayanmak zorunda kalırdı. Bu şartlarda çay ve bazlamadan başka herhangi bir şey geçebilir miydi sizce aklından?

Elbette geçerdi.

Sarhoş olduğunda ağlar, “Bu nasıl hayat, yüce Tanrım!” diye isyan eder, bazen de her şeyi geride bırakıp “dağ” a gitmek istediğini söylerdi. Orada ne çift sürecektir ne de ekin ekecekti; odun yarmayacak, kestiği odunları oradan oraya taşımayacaktı; hatta el değirmeninde tahıl öğütmesine bile gerek kalmayacaktı. Sadece kaçıp kurtulacaktı. Bu dağ

2. Kuru tabaklanmış ren derisinden yapılan, kauçuk tabanlı, dize kadar uzanan ve sıcak tutan hafif bot –çn.

nerededir, nasıl bir yerdir tam olarak bilmiyordu; yine de varlığından ve çok uzakta olduğundan emindi. Öyle uzaktı ki en kıdemli memur bile onu oralarda bulamazdı; haliyle vergi vermekten de kurtulacaktı...

Ayılınca böyle olağanüstü bir dağı bulmanın imkânsızlığını anlasa gerek, bu düşüncelerden uzaklaşırdı ama her içtiğinde bir öncekinden de yürekli olurdu. Aradığı dağa değil, bir diğerine rastlayabileceği ihtimalini de göz önüne aldı; “O zaman yitip giderim” diye düşündü ama ne olursa olsun bir gün oraya gidecekti. Olur da bu gayesini gerçekleştiremezse bu muhtemelen göçmen Tatarların, alkol derecesini artırmak için tütün katıp sattığı, onu hemen bitap düşürüp hasta eden kötü votka yüzünden olacaktı.

Noel arifesiydi ve Makar ertesi gün büyük bir bayram olduğunu biliyordu. Dolayısıyla içki içmek için ölüp bitiyordu ama içecek bir şeyi yoktu, ekmek de az kalmıştı; yerli tüccarlara ve Tatarlara ise çoktan borçlanmıştı. Ancak yarın önemli bir bayramdı ve çalışmak doğru olmazdı; eh, içki de içemeyecekse bütün gün ne yapacaktı? Bu düşünce keyfini kaçırdı. Ne biçim hayattı bu! Kışın en uzun tatilinde bile bir şişecik votka içemiyordu!

Aklına keyfini yerine getirecek bir fikir geldi. Hemen kalkıp yırtık kürkünü üstüne geçirdi. Makar'ın karısı uzun boylu, yapılı, son derece güçlü ve bir o kadar da gudubet bir kadındı; kocasının aklından geçebilecek her türlü düşüncüyü baştan sona bildiğinden bu defa da ne planladığını anlamıştı.

“Nereye, iblis? Yine tek başına votka zıkkımlanasın mı geldi?”

“Kes sesini! Bir şişe alıp geleceğim. Yarın beraber içeriz.”

Bu esnada karısının omzuna onu sendeletecek sertlikte bir şaplak atıp kurnaz kurnaz göz kırptı. Kadın yüreği işte: Makar'ın kendisini durmadan kandırdığını adı gibi biliyordu ama her defasında onun şefkatinin büyüüne kapılıyordu.

Makar dışarı çıktı, donmuş toprakların üstünde gezinen yaşlı atını yakalayıp yelelerinden kızağa sürükledi ve yola koyuldu. At çok geçmeden sahibini büyük bir kapının önüne getirdi. Durdu ve kafasını çevirerek düşünceli halini sorgulayan gözlerle sahibine baktı. O sırada Makar sol dizgine asıldı ve atı kasabanın sınırına doğru sürmeye başladı.

Kasabanın en dışında çok da büyük olmayan bir yurt vardı. Diğer yurtlarda olduğu gibi ondan da küçük bir şöminenin dumanı alabildiğine yükseliyor, saman yığınlarını dalga dalga aydınlatıyor, soğuk yıldızları ve parlak ayı beyaza boyuyordu. Mat buz parçalarının arasından kendini belli eden ateş, keyifle yanıyordu. Dışarısı oldukça sessizdi.

Burada uzaklardan gelmiş yabancı insanlar yaşırdı. Makar yolları buraya nasıl düştü, onları bu bilinmez diyarlara hangi rüzgâr attı bilmez, pek de umursamazdı. Ama onlarla iş yapmayı severdi; çünkü Makar'a baskı yapmaz, paraya fazla kıymet vermezlerdi.

Makar yurda girdiğinde hemen şöminenin başına gidip buz kesmiş ellerini ateşe doğru uzattı.

"Brrr!" dedi, üşüdüğünü belli ederek.

Yabancılar evdeydi. Hiçbir şeyle uğraşmamalarına rağmen masanın üstünde bir mum yanıyordu. İçlerinden biri döşeğin üstünde uzanıyor ve dumandan halkalar çıkarak, düşüncelerini bu halkalara bağlamış gibi dalgın dalgın süzülüşlerini seyrediyordu. Bir diğeri şöminenin karşısında oturuyor ve aynı şekilde düşüncelere dalmış, alevin yanan odunları nasıl sardığını izliyordu.

“Selamlar!” dedi Makar, rahatsız edici sessizliği bozmak için.

Elbette o sırada bu insanların yüreğinde nasıl bir acı olduğunu, kafalarını hangi anının meşgul ettiğini, ateş ve dumanın fantastik bileşiminin onlara ne hayaller kurdurduğunu bilmiyordu. Zaten kendi derdi başkaydı.

Şöminenin önünde oturan genç, kafasını kaldırıp Makar’a, onu tanıımıyormuş gibi donuk gözlerle baktı. Sonra kafasını salladı ve hızlıca yerinden kalktı.

“Ah, selamlar, selamlar, Makar! Ne iyi ettin! Çay alırmısın?”

Bu teklif hoşuna gitti.

“Çay mı? Tabii, iyi olur! Çok iyi olur!”

Çabucak üstünü çıkarmaya başladı. Şapkasını ve kürkünü çıkarırken, patavatsızlık ettiğini düşündü; semaverdeki kıpkırmızı korları görünce ise yeniden genç adama dönüp samimiyetle:

“Sizleri sahiden çok seviyorum. Öyle seviyorum, öyle seviyorum ki sevgimden geceleri bile uyuyamıyorum.”

Başka bir adam ona döndü ve yüzünde buruk bir gülümseme belirdi.

“Seviyorsun, ha? Ne lazım, onu söyle?”

Makar tereddüt etti.

“Şöyle ki... Hemen de nereden anladın? Neyse. Çayımı içeyim de söylerim.”

Çay bizzat ev sahibi tarafından ikram edildiğinden işi biraz daha ileri götürebileceğini düşündü.

“Kızarmış et yok mu? Ben çok severim.”

“Yok.”

“Olsun” dedi Makar sakın bir sesle, “başka zaman yelim. Değil mi? Başka zaman.”

“Olur.”

Şimdi Makar bu yabancılardan kendisine bir parça kırmış et borçlandığını düşünüyordu, bunun gibi borçları hiçbir zaman unutmazdı.

Bir saat sonra yeniden kızığın bindi. Beş araba yakacak odunu iyi denebilecek bir fiyata peşin parayla satarak tam bir ruble kazanmıştı. Doğrusu bir an önce içmek için can atıyordu ama bugün bu parayı içkiye harcamayacağına yemin billah etmişti. Peki, neye yarardı? Alacağı keyif vicdanının sesine baskın gelmiş, kandırılmış vefalı karısından sarhoş haliyle yiyeceği sıkı dayağı bile düşünemez olmuştu.

“Nereye böyle, Makar?” diye gülererek bağırdı, Makar’ın atının düz gideceği yerde sola, Tatarlara doğru gittiğini gören yabancı.

“Hoo! Hoo! At nasıl lanet, baksana, nereye gidiyor!” diyerek geçiştirdi Makar. Bir yandan da sol dizgine sıkıca asılmış, atı sağ taraftan gizlice kırbaçlıyordu.

Kuyruğunu Makar’ı kınarcasına sallayan zeki at sessizce ve yavaşça istenen yöne doğru ilerledi; çok geçmeden Makarov’un kızak gıcirtısı duyulmaz oldu.

Tatarların kapısında yüksek Yakut eyerleriyle bağlanmış birkaç at duruyordu.

Daracık kulübenin içi bir hayli havasızdı. Ucuz tütünün yoğun dumanı yavaşça bacadan içeri çekilen koca bir bulut halindeydi. Masaların çevresindeki iskemlelerde yeni gelen Yakutlar oturuyordu; masaların üstünde ise votka dolu bardaklar yerini almış, iskambil kâğıtları dağıtılmıştı. Oyuncuların yüzleri terli ve kızarıktı, gözleri delice kartları takip ediyordu. Paralarını gösteriyor, ardından hemen ceplerine koyuyorlardı. Köşede, saman balyasının üstünde sarhoş bir Yakut oturduğu yerde hafif hafif sallanırken bitmek bilmeyen bir şarkı mırıldanıyordu. Farklı şekillerde yarının önemli bir gün, kendinin ise şu an sarhoş olduğunu tekrarlayarak boğazından fena kulak tırmalayan bir ses çıkarıyordu.

Makar parayı verip bir şişe votka aldı. Şişeyi koynuna sokup kimseye sezdirmeden karanlık bir köşeye çekildi. Bir bardağı bitirmeden diğerini dolduruyordu; votka acıydı, zira tatil vesilesiyle dörtte üçünü suyla doldurmuşlardı. Buna karşılık tütününü hiç esirgemedikleri açıktı. Makar'ın her seferinde bir dakikalığına soluğu kesiliyor, gözleri kan çanağına dönüyordu.

Çok geçmeden sarhoş oldu. O da kendini samanların üstüne bıraktı ve kollarıyla dizlerini kavrayıp, ağırlaşan kafasını dizlerine koydu. Aynı tuhaf rahatsız edici sesler onun boğazından da çıkmaya başlamıştı. Yarın bayram olduğunu ve beş araba odunu kafaya diktiğini söylüyordu.

Tüm bunlar olurken kulübe gittikçe kalabalıklaştı. İçeriye, buralara hem kiliseyi ziyaret etmek hem de Tatar votkasını içmek için gelmiş yeni Yakut ziyaretçiler girdi. Ev sahibi az sonra içerde herkese yetecek yer kalmayacağını fark etti, masadan kalkıp kalabalığa göz gezdirdi. Bakışları karanlık köşeye kaydı ve orada bir Yakutla oturan Makar'ı gördü.

Yakutun yanına gitti, yakasından tutup kapı dışarı etti. Sonra Makar'a yaklaştı, Tatar ona yerel halktanmış gibi daha büyük bir şeref bahşederek kapıları ardına kadar açıp arkasından öyle bir tekme attı ki Makar, kulübeden uçup kar yığınının içine tam burnunun üstüne çakıldı.

Bu tür muamelelere kırılıp kırılmadığını söylemek zordu. Karın kollarından içeri girmiş olduğunu hissetti; yüzü de karlar içindeydi. Rüzgârın yarattığı kar yığınının içinden bir şekilde çıkıp ayaklarını sürüye sürüye atının yanına gitti.

Ay artık iyice yükselmiş, Büyükayı kuyruğunu aşağı indirmişti. Hava dondurucuydu. Zaman zaman kuzeyde yarımkürenin karanlık bulutlarının arkasından kuzey ışıklarının alev rengi ilk parıltısı belirirdi.

At, sahibinin durumunu anlamış olacak ki dikkatli ve sağduyulu davranarak evin yolunu tuttu. Makar kızağa

oturmuş sallana sallana şarkısına devam ediyor, şarkısında yine beş araba odunu kafaya diktüğinden ve kocakarının onu pataklayacağından bahsediyordu. Gecenin sessizliğinde boğazından çıkan sesler öyle tizleşti, öyle acıklı ve mahzun bir inilti halini aldı ki o sırada şöminenin bacasını kapatmak için yurdun tepesine tırmanan bir yabancı, Makar'ın şarkısından etkilenip yüreğinde bir ağırlık hissetti. Öte yandan at, kızağı tüm köyün görülebildiği bir tepeye getirmişti. Ay ışığıyla yıkanan kar pırıl pırıl parlıyordu. Ara sıra ay ışığı solu-yormuş, karlar kararıyormuş gibi oluyor, hemen arkasından kuzey ışıkları karları yeniden parlatıyordu. Böyle anlarda kar tepeleri ve tayga onlara yaklaşıyormuş gibi görünüyor, sonra tekrar uzaklaşıyordu. Makar tayganın içinde, arkasına vahşi hayvanlar ve kuşlar için tuzak kurduğu Yamalak Hö-yüğünün karla kaplı çorak arazisini rahatlıkla görebiliyordu.

Bu, düşüncelerinin yönünü değiştirmesine sebep oldu. Bir tilkinin tuzağına düştüğünü anlatan bir şarkı söylemeye başladı. Yarın tilkinin kürkünü satacak, böylece kârısı onu dövmeyecekti.

Dondurucu havada çanın ilk vuruşu Makar kulübeye girdiğinde duyuldu. Karısına ilk söylediği, tuzaklarına bir tilki düştüğü oldu. O an karısının onunla birlikte votka içemediğini tamamen unutmuş ve kadın, müjdesine rağmen hiç düşünmeden sırtının aşağısına sert bir tekme atınca çok şaşırmıştı. Makar yatağa devrilir devrilmez kadın boynuna da bir yumruk atıverdi.

Bu esnada Çalgan'da karların ötesine, çok çok uzaklara ulaşan kutlama çanları çalmaya başlamıştı.

Makar yatakta yatıyor; başı, içi, her yeri alev alev yanıyordu. Damarlarında güçlü bir votka-tütün karışımı dolaşüyor, erimiş karın soğuk suları yüzünden akıp sırtına kadar iniyordu.

Karısı uyuduğunu sanıyordu ama Makar uyanıktı. Tilkiyi aklından çıkaramıyordu. Kendini, onun kapana yakalandığına inandırmıştı; hatta hangi kapan olduğunu bile biliyordu. Ağır kütükle sıkıştırılmış halde tırnaklarıyla karı kazıp nasıl kurtulmaya çalıştığını görmüştü. Çalıların arasından sızan ay ışığı altın tüylerinin üstünde dans ediyordu. Hayvanın gözleri de parıldayarak ona karşılık verdi.

Kendini tutamadı ve yataktan kalkıp taygaya gitmek için sadık atının yanına yürüdü.

O da neydi? Karısının güçlü elleri onu yakasından tutup yatağa geri mi fırlatıyordu sahiden?

Hayır, işte çoktan kasabanın dışındaydı bile. Kızak çetin karın içinde tekdüze gıcırtilar çıkarıyordu. Çalgan arkada kalmıştı. Arkalarından kutlama çanlarının neşeli uğultusu geliyor, aydınlık gökyüzündeki koyu ufuk çizgisinin altında ise yüksek sivri şapkalarıyla bir dizi Yakut süvarisinin karanlık silueti bir görünüp bir kayboluyor, aceleyle kiliseye gidiyordu.

Bu sırada ay alçaldı, yukarıda en tepede beyaza çalan bir bulut belirdi ve yanardöner fosforlu bir ışıkla parlamaya başladı. Sonra bulut adeta gerilip parçalara ayrılmış, parçaları hızla rengârenk bir ışık şeridinin farklı yönlerine doğru çekilirken kuzeyde yarım kürenin kara bulutları da koyulaştıkça koyulaşmış, Makar'ın yaklaştığı taygadan bile daha karanlık olmuştu.

İki tarafında da tepeler bulunan yol yeni açılmıştı ve çalıların içinden kıvrılarak ilerliyordu. Ağaçlar giderek daha da yükseldi; tayga sıklaşıp sessiz ve gizemli bir hal aldı. Kuru karaçam ağaçlarının üstüne gümüş kırağılar düşmüştü. Kuzey ışıklarının yumuşak parıltısı, aralarından geçerek karla kaplı alanları, orman devlerinin karlar altında kalmış cansız bedenlerini yer yer görünür kıldı. Sonra bir anda her şey yeniden karanlığa, gizeme, mutlak bir sessizliğe gömüldü.

Makar atını durdurdu. Tuzakların hepsi burada, bu yolun yakınlarındaydı. Fosforlu bir ışık sayesinde ölü dalların arasındaki kısa boylu çitleri net bir şekilde görüyordu; hatta ilk kapanı bile seçebiliyordu: Üç adet uzun ağır kütük dik olarak bir ağacın üstüne oturtulmuş ve sac teliyle oldukça kurnaz bir kaldıraç sistemi tarafından desteklenmişti.

Aslında bunlar başkasının tuzaklarıydı, ama tilkisi başka bir tuzağa da yakalanmış olabilirdi. Makar aceleyle kızağından indi, akıllı atını yolda bıraktı ve dikkatlice etrafı dinledi.

Taygada çit çıkmıyordu. Sadece uzaklardan, artık göremediği kasabadan daha önce duyduğu gibi bir çan sesi geliyordu.

Korkulacak bir şey yoktu. Tuzakların sahibi, Makar'ın Çalgan komşusu ve can düşmanı Alyoşka şimdi kilisede olmalıydı. Taze karın pürüzsüz yüzeyinde tek bir iz görünmüyordu.

Çalıların arasına baktı; hiçbir şey yoktu. Kar ayaklarının altında gıcırıyor, odunlar ağzı açık kapanlar gibi sessiz bir bekleyişle yerli yerinde duruyordu.

İleri geri dolaştı ama nafileydi. Tekrar yola doğru yürüdü.

O da neydi! Belli belirsiz bir hışırtı... Taygada kızıl tüyler parıldadı; bu defa aydınlık bir yerdeydi, öyle yakındı ki! Makar tilkinin sivri kulaklarını gördü; tüylü kuyruğu onu tayganın içinde pusuya düşürmek ister gibi bir o yana bir bu yana sallanıyordu. Ağaçların arasından Makarov'un tuzaklarının olduğu tarafa doğru yönelip gözden kayboldu. Çok geçmeden ormanda boğuk da olsa güçlü bir darbenin sesi duyuldu. Başta ani ve boğuk gelen ses, sonrasında adeta tüm taygada yankılanmış ve uzak bir vadide sessizce donmuştu.

Makar'ın kalbi hızlı hızlı çarpmaya başladı. Ses, düşen odunlardan geliyordu.

Çalıların arasından fırladı. Soğuk dallar gözlerine çarpıyor, karlar yüzüne dökülüyordu. Tökezliyor, nefesi kesiliyordu.

Durmayıp vaktiyle kendisinin açtığı orman yolundan koştu. Her iki yanında kırağıdan bembeyaz olmuş ağaçlar yükseliyor, aşağıda ise yol daralarak gözden kayboluyordu. Büyük kapan o yolun sonunda avını bekliyordu. Çok yaklaşmıştı.

Tam da o yolda, kapanın yakınında biri görünüp kayboldu. Makar, Çalgan Alyoşka'yı tanıdı; onun bir ayı gibi yürüyen bodur ve kambur gövdesini gördüğünden son derece emindi. Alyoşka'nın kara yüzü hepten kararmış diye geçirdi içinden, büyük dişleriyse her zamankinden fazla göze çarpıyordu.

Makar derin bir öfke hissetti. "Namussuza bak! Benim tuzaklarımın arasında dolaşıyor!" Esasen kendisi de yenice Alyoşka'nın kilerin yanından geçmişti, ancak bir fark vardı; bu da Makar'ın içinde, başkasının kapanları arasında dolaşırken yakalanma korkusunun olmasıydı. Şimdi kendi kapanlarının arasında gezen birini görünce büyük bir öfke ve hakkını yiyen kişiyi yakalama isteği duydu.

Önünü kesmek için düşen kapana doğru koşmaya başladı. Tilki oradaydı. Alyoşka da ayı yürüyüşüyle ayaklarını sürüye sürüye oraya gidiyordu. Ondan önce varmalıydı.

İşte kapalı kapan oradaydı. Altından, yakalanan hayvanın kızıl tüyleri görünüyordu. Tilki, karı tıpkı daha önce gördüğünde olduğu gibi tırnaklarıyla kazıyor ve öfkeli gözlerle ona bakıyordu.

"*Tıtıma* (Dokunma)! O benim!" diye bağırdı Makar, Alyoşka'ya.

"*Tıtıma* (Dokunma)! Benim!" diye aynı şekilde yankılandı Alyoşka'nın sesi.

İkisi de aynı anda telaşla koştu, sıkışmış hayvanı altından çıkarmak için kütüğü kaldırmaya başladılar. Kütük kalkınca tilki de ayaklanıp zıpladı, sonra durdu ve Çalganlara alaycı bir bakış attı, ardından bükülüp kütüğe sıkışan

yerini yaladı ve neşeyle kuyruğunu sallayarak koşup uzaklaştı.

Alyoşka peşinden koşacak oldu ama Makar onu paltosunun kuyruğundan yakaladı.

“Tıtıma! O benim!” diye bağıırıp tilkinin peşinden kendisi koştu.

“Tıtıma!” diye tekrarlayan sesi duyuldu Alyoşka’nın ve Makar bu sefer kendisinin paltosundan yakalandığını hissettiyse de bir saniye içinde toparlanıp yeniden ileri atıldı.

Makar çok sinirlendi. Tilkiyi unutup, öne geçen Alyoşka’nın peşine düştü.

Daha hızlı koşmaya başladılar. Alyoşka’nın şapkası bir karaçam dalına takılıp kaldı ama dönüp alacak vakit yoktu; Makar çoktan kudurmuş gibi bağıırarak ona yetişmişti. Fakat Alyoşka her zaman zavallı Makar’dan daha zekiydi. Bir anda durup arkasına döndü ve kafasını eğdi. Makar karnını onun kafasına çarpıp karların içine düştü. Düşer düşmez kahrolasica Alyoşka, Makar’ın şapkasını çalıp taygada kayboldu.

Makar yavaşça ayağa kalktı. Kendini bir araba dayak yemiş kadar perişan ve mutsuz hissediyordu. Morali hep-ten bozulmuştu. Tilki az önce avucunun içindeydi, şimdi ise gittikçe kararan ormanın içinde kuyruğunu alay ederek bir kez daha sallayıp sonsuza dek ortadan kaybolduğunu düşündü.

Hava karardı. Tepede beyaza çalan bir bulut kendini hafiften gösterdi; sessizce erimiş gibi görünüyor, yorgun ve baygın bir halde etrafına loş ışıklar saçmaya devam ediyordu.

Erimiş kar suyundan ince ve buz gibi dereler Makar'ın sıcak bedeninde akıyordu. Kar paltosunun yakasından kollarının içine kadar girmiş, sırtından aşağıya doğru iniyor, mamlaklarına doluyordu. Kahrolasica Alyoşka da şapkasını çalmıştı. Eldivenlerini de koşarken kim bilir nerede düşürmüştü. Vaziyet oldukça kötüydü. Makar kara kışın taygaya eldivensiz ve şapkasız giren insanlarla şakası olmadığını iyi bilirdi.

Uzun süre yürüdü. Yaptığı hesaplamalara göre Yamalak'tan epey zaman önce çıkmış ve çan kulesini görebiliyor olmalıydı ama tayganın içinde daire çizip duruyordu. Çalılıklar büyü yapılmış gibi onu kucağından indirmiyordu. Uzaklardan yine aynı neşeli çanın sesi duyulmaya başladı. Makar ona doğru yürüdüğünü sanıyordu ama çanın vuruşları gittikçe daha az duyulur oldu; ses ne kadar azaldıysa, Makar'ın içindeki umutsuzluk o kadar büyüdü.

Yorulmuş, bitkin düşmüştü. Ayakları artık tutmuyordu. Hırpalanmış bedeni büyük bir acı ve sızı içindeydi. Ciğerlerinde nefes alacak derman kalmamış, elleri ayakları soğuktan uyuşmuştu. Çıplak kafası bir alev çemberi gibi kırmıştı.

"Burası sonum olacak!" cümlesi kafasının içinde devamlı yankılanıyordu. Yine de durmadı.

Tayga sessizliğe gömülmüştü; düşmanca bir inatla dönüş yolunu kapatmaya devam ediyor ve ona hiçbir ümit ışığı vermiyordu.

"Burası sonum olacak!" diye düşündü Makar yeniden.

Tamamen güçsüz kaldı. Şimdi genç ağaçlar çaresizliğiyle alay ederek, doğrudan, hiç tereddüt etmeden yüzüne yüzüne vuruyordu dallarını. Bir yerde, küçük açık bir alanda bir çift beyaz kulak koşuyordu; arka ayaklarının üstüne oturdu, uçlarında siyah lekeleri olan uzun kulaklarını dikti ve Makar'a en cesur bakışını atarak kendini temizlemeye başladı. Makar'ı çok iyi tanıdığının anlaşılmasını istiyordu; Makar taygada tavşan yakalamak için kurnaz düzenekler kuran adamın ta kendisiydi. Ama tavşan şimdi karşısına geçmiş onunla alay ediyordu.

Makar iyiden iyiye acı çekmeye başladı. O anlarda tayga her şeye can verdi, ama düşmanca... Artık uzaktaki ağaçlar bile dallarını yoluna uzatmış, saçlarından yakalayıp yüzüne gözüne vuruyordu. Dişi kayıntavukları inlerinden çıkmış meraklı yuvarlak gözleriyle ona bakıyor, erkekleri ise dağınık kuyrukları ve öfkeli kanatlarıyla aralarında koşarak, dişilere yüksek sesle Makar'dan ve onun kumpaslarından bahsediyordu.

En sonunda, uzak çalılıkların içinde binlerce tilki yüzü belirdi. Derin birer nefes alıp sivri kulaklarını hareket ettirerek alaycı gözlerle Makar'a bakıyorlardı. Tavşanlar ise arka ayaklarının üstüne oturur halde onların önünde durmuş, Makar'ın kaybolduğunu ve taygadan asla çıkamayacağını söyleyerek kahkahalar atıyordu.

Bütün bunlar çok fazlaydı.

“Ölüp gideceğim!” diye düşündü Makar ve bu işi hızlandırmaya karar verdi.

Karın üstüne uzandı.

Soğuk iyice şiddetlendi. Son ışık huzmesi hafifçe parladı ve tayganın tepesinden Makar'a bakarak gökte kayboldu. Uzaklardaki Çalgan'dan son çan sesleri duyuluyordu artık.

Son ışık söndü.

Çan sustu.

Ve Makar öldü.

Nasıl olduğunu anlamadı. İçinden bir şey çıkması gerektiğini biliyordu; çıkar diye bekledi. Ama hiçbir şey olmadı.

Bu arada zaten ölmüş olduğunun farkındaydı; dolaşısıyla hareket etmeden sessizce yatıyordu. Uzun süre bu şekilde yattı, öyle uzun ki sonunda yatmaktan usandı.

Birinin onu ayağıyla dürttüğünü hissettiğinde etraf tamamen karanlıktı. Başını çevirip gözlerini açtı.

Şimdi karaçam Makar'ın önünde yaptığı şakalardan utanıyormuş gibi mütevazı ve sessizdi. Tüylü ladinler karla kaplı geniş dallarını uzatmış, onları yavaş yavaş sallıyordu.

Parlak kar taneleri havada aynı sükûnetle süzülüyordu.

İyi kalpli, ışıltılı yıldızlar sık sık dalların arasından, mavi gökten ona bakıyor, şöyle diyordu: "Görüyor musunuz, zavallı adam şuracıkta ölüverdi."

Makar'ın bedeninin başında, onu ayağıyla dürtten yaşlı Rahip İvan duruyordu. Uzun elbisesi karla kaplıydı; Rahip İvan'ın sakalları, omuzları, kürklü başlığı kar içindeydi. En şaşırtıcı olan da bu İvan'ın dört yıl önce ölen Rahip İvan olmasıydı.

İyi bir rahipti. Ruga³ konusunda onu hiç sıkıştırmamış, onun için ettiği dualar karşılığında bile para talep etmemişti. Makar, vaftiz ve dualar için kendi belirlediği miktarda bir ödeme yapardı; kimi zaman hiç, kimi zaman da yeteri miktarda ödemediğini şimdi utanarak anımsıyordu. Rahip İvan bunlara hiç alınmazdı; Makar'dan tek istediği her seferinde bir şişe votka getirmesiydi. Eğer Makar'ın parası olmazsa rahip kendisi bir şişe gönderir, sonra birlikte içerlerdi. Rahip muhakkak bilincini kaybedene kadar içer, ama içince pek kavga çıkarmaz, çıkarsa da hafif atlatılırdı. Makar ise onu alır, savunmasız ve çaresiz halde anneciğine teslim ederdi.

Evet, iyi bir rahipti ama feci şekilde ölmüştü. Bir gün herkes evden çıktığında sarhoş halde yatağında yalnız kalmıştı; sonra tütün içmek istemiş, ayağa kalkıp, piposunu cayır cayır yanan devasa şöminenin ateşiyle yakmak için yalpalayarak ona doğru yürümüş ve haddinden fazla sarhoş olduğundan dengesini kaybedip ateşin içine düşmüştü. Ev halkı geri geldiğinde rahipten geriye yalnızca bacakları kalmıştı.

Herkes bu iyi rahibin haline acımıştı, ama zaten ondan geriye sadece bacakları kaldığından dünyadaki hiçbir doktor onu iyileştiremeyecekti. Bacakları gömüldü ve Rahip İvan'ın yerine başka biri atandı. İşte bu rahip şimdi bir bütün olarak Makar'ın tepesinde dikilmiş, ayağıyla onu dürtüyordu.

3. O yıllarda rahiplere halk tarafından aylık olarak ekmek veya parayla ödenen maaş, hak -çn.

“Kalk, Makaruşka, gidelim haydi” dedi.

“Nereye gidiyorum?” diye sordu Makar, memnuniyetsiz bir tavırla.

Ölüp gitmişti işte; burada sessizce yatması gerektiğini ve taygada aylak aylak dolaşmak gibi bir mecburiyetinin olmadığını düşünüyordu. Yoksa ölmenin ne anlamı olurdu?

“Ulu Toyon’a gidiyoruz.”⁴

“Ne işimiz var orada?” diye sordu Makar.

“Yargılanacaksın” dedi rahip kederli, biraz da duygusal bir sesle.

O an Makar, ölümden sonra sahiden bir yere gidildiğini ve hesap verildiğini anladı. Bir ara kilisede duymuştu bunu. Demek rahip haklıydı. Kalkma vakti gelmişti.

Kendi kendine, öldükten sonra bile rahat vermiyorlar diye homurdana homurdana ayağa kalktı. Rahip önden gitti, Makar arkadan. Hep dümdüz gittiler. Karaçamlar teva-zuyla kenara çekilip yol verdi. Doğuya gidiyorlardı.

Makar, Rahip İvan’ın karda iz bırakmadığını görünce şaşırdı. Arkasına dönünce gördü ki, o da iz bırakmıyordu; kar çarşaf gibi temiz ve pürüzsüzdü.

Hiç kimse fark edemeyeceğinden, artık başka insanların kapanları arasında rahatça dolaşabileceğini düşündü, ama aklından geçen en mahrem düşünceyi dahi gün gibi tahmin eden rahip ona dönüp şöyle dedi:

“Kabıs! Vazgeç, unut! Buna benzer her düşüncen için cezalandırılacağının farkında değilsin.”

4. Ulu Toyon, Ulu Ata. Türk ve Altay mitolojisinde yaratıcı tanrı –çn.

“Peki, peki!” dedi Makar memnuniyetsiz bir halde. “Artık düşünemiyorum bile! Sen ne ara bu kadar katı oldun? Neyse, cevap verme!”

Rahip başını salladı ve devam etti.

“Daha var mı?” diye sordu Makar.

“Var” dedi rahip kederle.

“E, ne yiyeceğiz?” diye tekrar sordu Makar endişeyle.

“Öldüğünü ve artık bir şey yiyip içmen gerekmediğini unutuyorsun” dedi rahip ona dönerek.

Makar bundan pek hoşlanmadı. Elbette yiyecek yemeği olmadığına bu durum işe yarayabilirdi, ancak yemeğe ihtiyaç duymaması için öldüğü anda nasılsa öyle yatması gerekirdi. Hem uzaklara, çok uzaklara yürüyorsun hem de hiçbir şey yemiyorsun; bunlar yapılabilecek en mantıksız iki şey gibi geliyordu ona. Yeniden homurdanmaya başladı.

“Söylenme!” dedi rahip.

“Peki!” diye yanıtladı Makar darılmış bir tonla, ama kendi kendine sızlanmaya ve hoşuna gitmeyen emirlere söylenmeye devam etti: “Bir insan hem yürümeye zorlansın hem yemek yemesine gerek olmasın! Nerede duyulmuş böyle bir şey?”

Devamlı rahibi takip etmek canını sıkıyordu. Anlaşılan bir hayli de yürümüşlerdi. Henüz şafağı görmemişse de arkalarında öyle çok vadi, dağ, nehir ve göl bırakmış, öyle çok orman ve ova geçmişlerdi ki bulundukları yere bakınca Makar’a bir haftadır yürüyorlarmış gibi geliyordu.

Makar etrafa bakındığında, karanlık tayga onlardan geri geri kaçıyor, yüksek karlı dağlar ise alacakaranlıkta eriyip ufukta kayboluyor gibiydi.

Sanki yerden yükseliyorlardı. Yıldızlar iyice büyüyüp parlaklaşmıştı. Sonra çıktıkları tepenin ardından uzun süre önce ışığı sönmüş olan ayın, kenarı görüldü. Onlardan kaçıyor gibiydi ama Makar rahiple birlikte ona yetişti. Sonunda ay yine ufukta yükselmeye başladı. Artık yollarına engin bir düzlükte devam ediyorlardı.

Etraf alabildiğine aydınlıktı, öyle ki, şafakta dahi böyle aydınlanmazdı yeryüzü. Elbette bunun sebebi yıldızlara çok yakın olmalarıydı. Her biri bir elma büyüklüğündeki yıldızlar pırıl pırıldı; altın bir fıçının dibi kadar olan parlak ay ise bu düzlüğü güneş gibi baştan başa aydınlatıyordu.

Bu yerde her kar tanesi en ince ayrıntısına kadar görülebiliyordu. Hepsi uzun yollardan gelmiş ve doğuda bir yerde birbirine kavuşmuştu.

Yol boyunca farklı görünüşlere ve giysilere sahip insanlar kâh yürüyor kâh atla ilerliyordu. Bir atlıya dikkat kesilen Makar aniden yolunu değiştirip onun peşinden koşmaya başladı. “Dur, bekle!” diye bağırdı rahip ama Makar duymuyordu. Altı yıl önce alaca atını çalan, olaydan bir yıl sonra da nalları diken Tatar arkadaşını tanımıştı. Şimdi de o alaca atın üstünde gidiyordu işte. At şahlandı. Toynaklarının altında yıldızların renk renk ışığıyla parıldaayan koca bir kar bulutu havalandı. Makar, hızlı gidiyor-muş gibi görünen atlı Tatarı yaya haliyle nasıl bu kadar kolay yakaladığına şaşıp kalmıştı. Tatar birkaç adım arkasında Makar’ı görünce atı aniden durdurdu. Makar da öfkeyle üstüne saldırdı.

“Yürü, ihtiyar heyetine gidiyoruz! Bu at benim. Sağ kulağı kesik... Nasıl da açığözsün! Sen başkasının atının sırtında giderken atın sahibi sersefil yaya gidiyor.”

“Dur biraz! Heyete gerek yok. Bu at senin, öyle mi? Peki, al o zaman! Melun hayvan! Beş yıldır üstünde geziyorum ama sanki bir milim ilerlemiyorum. Yayalar bile sürekli beni geride bırakıyor; bu iyi yürekli bir Tatar için bile utanç sebebidir.”

Tatar attan inmek için ayağını kaldırdı ama o anda rahip nefes nefese onlara doğru koştu ve Makar’ı kolundan tuttu.

“Seni zavallı!” diye bağırdı, “Tatarın seni kandırmaya çalıştığını gerçekten göremiyor musun?”

“Elbette görüyorum” diye karşılık verdi Makar da elini kolunu sallayarak. “Hem o iyi bir attı; gerçek bir çiftlik atıydı... Onun için daha üç yaşındayken kırk ruble teklif edilmişti bana... Hayır, birader, hayır! Eğer atıma bir şey yaptıysan onu kesip etini satarım sen de bana hakkım olanı ödersin! Yaptığının bir bedeli olmayacağını mı sandın, Tatar?”

Makar, Tatarlardan korkmaya alıştığından, etrafına daha fazla insan toplamak için mahsus bağılıyor ve hiddetleniyordu. Ama rahip onu durdurdu:

“Sessiz ol, Makar! Artık ölü olduğunu unutuyorsun. Ne yapacaksın atı? Üstelik, yürüyerek bile Tatardan daha hızlı hareket ettiğini görmüyor musun? Bin yıl boyunca bu ata binmek zorunda mı kalmak istiyorsun?”

Makar, Tatar’ın atı ona vermeye neden bu kadar istekli olduğunu anladı.

“Hainler!” diye düşündü ve Tatara döndü:

“Neyse artık! Sen atın üstünde gezmeye devam et, ben gidip seninle ilgili şikâyetle bulunacağım.”

Tatar sinirle şapkasını düzeltip atı kamçıladi. At halalandı; toynaklarının altında kar bulutları oluştu yeniden, ama Makar ve rahip harekete geçene kadar yerinden bir kırıış bile oynayamadı.

Öfkeyle tükürüp Makar’a döndü:

“Baksana, *dogor* (dostum), fazla tütünün var mı? Canım fena istedi; kendiminkini bitireli dört sene oluyor.”

“Senin dostun köpektir, ben değil!” diye çıkıştı Makar. “Görüyor musun hem atımı çalıyor hem tütün istiyor! Tozun bile kalmasın, zerre üzölmem.”

Bunları söylerken yürümeye devam etti.

“Ona bir parçacık tütün verebilirdin” dedi Rahip İvan. “Toyon bunun için sorguda en az yüz günahını affederdi.”

“Bunu neden bana daha önce söylemedin ki?” diye tersledi Makar.

“Sana artık bunları öğretmek için çok geç. Hayatın boyunca bunları rahiplerden öğrenmeliydin.”

Makar sinirlendi. Hayatı boyunca rahiplerden hiçbir fayda görmemişti; ancak ruga toplamayı bilirlerdi, günahlardan kurtulmak için Tatarlara ne zaman tütün vermek gerektiğini hiç öğretmediler. Şaka gibiydi: yüz günah... Hem de bir yaprak tütüne! Kesinlikle buna değerdİ!

“Dur” dedi. “Bende bir yaprak kalsın, kalan dört tanesini hemen Tatara vereyim. Dört yüz günah eder.”

“Etrafına bak” dedi rahip.

Baktı; arkasında sadece uçsuz bucaksız beyaz bir çöl uzanıyordu. Tatar bir saniye içinde fersah fersah uzaklaşmıştı; öyle ki, küçük bir nokta gibi görünüyordu.

Makar atın toynakları altından beyaz bir toz bulutu kalktığını sandı ama bir saniye sonra o da yok oldu.

“Eh, peki” dedi Makar. “Tatar da tütünsüz kaliversin. Gördün mü atı ne hale getirmiş, densiz!”

“Hayır” dedi rahip, “atına bir şey yapmadı ama at çalıntı. Eskilerden de mi duymadın çalıntı atla yol gidilmeyeceğini?”

Makar sahiden de duymuştu bunu yaşlılardan; ancak hayattayken, Tatarların kasabaya çalıntı atlarla geldiğini defalarca görmüştü, haliyle bu sözlere inanmıyordu. Şimdiyse zaman zaman doğru söyledikleri sonucuna varmıştı.

Yürüyerek atlıların çoğunu geçiyordu. Hiçbiri ilkinden daha hızlı ilerlemiyordu. Atlar kuş gibi uçuyor, atlılar ter içinde kalıyor, Makar ise onları geride bırakmaya devam ediyordu.

Atlıların çoğu Tatardı ama yerli Çalganlara da rastlıyordu; son gördüklerinden bazıları çalıntı boğalara binmiş, onları ellerindeki değneklerle sürüyordu.

Makar, Tatarlara düşmanlıkla bakıp her seferinde başlarına gelenin az bile olduğunu mırıldanıyor, Çalganlarla karşılaştığında ise durup dostane konuşmalar yapıyordu. Çalganlar hırsız da olsa onun dostlarıydı. Zaman zaman abartıya kaçıp yolda bulduğu ince dallarla hayvanları sürmelerine bile yardım ediyordu; fakat o daha birkaç adım atmışken Çalganlar çok arkada kalıyor, güçlkle fark edilen bir noktaya dönüşüyorlardı.

Düzlük sonsuzluğa uzanıyor gibiydi. Makar ve rahip, atlıları ve yayaları devamlı arkalarında bırakıyor, yine de etraf bomboş görünüyordu. Sanki düzlükteki her yolcu bir diğerine yüzlerce, binlerce verst⁵ uzaklıktaydı.

Birçok farklı suretin içinde Makar'ın karşısına tanımadığı yaşlı bir adam çıktı; bir Çalgan olduğu yüzünden, kıyafetlerinden, hatta yürüyüşünden bile anlaşılıyordu, ancak Makar onu daha önce gördüğünü hatırlamıyordu. Üstünde yırtık pırtık bir palto, kulaklarını kapatan büyük bir şapka, yıpranmış eski bir deri pantolon ve dana derisinden mamlaklar vardı. Hepsinden fenası, yaşına aldırış etmeden omuzlarında, bacakları yere sürünen çok daha yaşlı bir kadını taşımasydı. Güçlkle nefes alıyor, sendeliyor ve bastonuna yükleniyordu. Makar onun haline acıyıp durunca adam da durdu.

“Kapse (Konuş)!” dedi Makar güler yüzle.

“Hayır” dedi yaşlı adam.

“Ne duydun?”

“Hiçbir şey duymadım.”

“Ne gördün?”

“Hiçbir şey görmedim.”

Makar biraz duraksadı ve ancak o zaman adama kim olduğunu ve nereden geldiğini sorma fırsatı buldu.

Adam kendini tanıttı. Kendisinin bile kaç sene olduğunu hatırlamadığı kadar uzun zaman önce, Çalgan'dan ayrılıp kendini kurtarabilmek için “dağa” gitmişti. Orada hiçbir işle

5. 1,0668 kilometreye karşılık gelen Rus ölçü birimi –çn.

uğraşmayıp sadece yemiş ve köklerle beslenmiş, toprak sürmemiş, ekin ekmemiş, değirmende tahıl öğütmemiş ve vergi ödememişti. Öldüğünde Toyon'un karşısına çıkmış, kim olduğu ve ne yaptığı sorulduğunda "dağa" gittiğini ve kurtulduğunu anlatmıştı. "İyi, peki, karın nerede? Git onu buraya getir" demişti Toyon. Onu almaya gittiğinde karısı ölecek durumdaymış, dileniyormuş ve bakacak kimsesi, kalacak bir evi, ineği, hatta yiyecek ekmeği bile yokmuş. Öyle zayıf, öyle güçsüzmüş ki hareket dahi edemiyormuş. İşte bu yüzden kadını Toyon'a götürmek için taşımak zorunda kalmış.

Yaşlı adam ağlamaya başladı, kadınsa ona, bir boğaymış gibi ayağıyla vurup zayıf ama sinirli bir sesle "Devam et!" diyordu.

Makar adamın haline daha da üzüldü; içten içe de "dağa" gitmeyi beceremediğine seviniyordu. Üstelik gitseydi onun karısı da onu boğa gibi tekmelemeye başlar, sonra da ikinci kez öldürene kadar koştururdu.

Haline acıdığından yaşlı kadının ayaklarını tutarak adama yardım etmeye çalıştı ama daha iki-üç adım atmıştı ki elinde kalacağından korkarak kadının ayaklarını bırakmak zorunda kaldı. Bir dakika içinde de yaşlı adam yüküyle birlikte gözden kayboldu.

Yolun devamında Makar'ın özel ilgisine nail olan başka kimseyle karşılaşılmaı. Burada çaldıkları mallarla yük hayvanı gibi yüklenmiş, küçük adımlarla hareket eden hırsızlar vardı; şişman Yakut Toyonları ise onların üstünde, uzun şapkalarını bulutlara değdiren kule gibi yüksek eyerlerde oturmuş, bir sağa bir sola gidiyordu.

Az ötede fakir işçiler çevik bir tavşan gibi çıplak ayaklarıyla zıplaya zıplaya dolaşıyordu. Asık suratlı, kanlar içinde bir katil, etrafa yabancı bakışlar atarak yürürken kan lekelerini temizlemek için nafile bir çabayla kendini tertemiz karların içine bıraktı. Kar bir anda elma bahçesi gibi kıızıla boyandı; katilin üstündeki lekeler daha belirgin bir hal aldı. Umutsuzluk ve dehşet içinde etrafa bakan adam, çevresindeki korkmuş gözlerden kaçarak yürümeye devam etti.

Küçük çocukların ruhları ise sürekli kuşlar gibi havada süzülüyor ve elbette büyük sürüler halinde uçuyordu. Yurtlardaki yetersiz ve kötü besinler, pislik, şöminelerdeki ateş ve soğuk hava onları Çalgan gibi yüzlercesinden birini terk etmeye zorlamıştı. Katille karşılaşan korkmuş sürüler hemen kenara çekiliyor ve küçük kanatlarının hızlı ve telaşlı sesleri ancak uzun süre geçtikten sonra yeniden duyuluyordu.

Diğerlerine kıyasla oldukça hızlı hareket ettiği Makar'ın gözünden kaçmadı ve bunu doğrudan kendi yüksek ahlâkına bağladı.

“Baksana *agabıt* (baba), sen ne düşünüyorsun? Hayatım boyunca içmeyi sevmeme rağmen iyi bir insandım, değil mi? Tanrı beni seviyordur...”

Merakla Rahip İvan'a baktı. Bunu sormasının bir sebebi vardı elbette: Eski rahibin ağzından laf almaya çalışıyordu. Ama rahip konuşmayı uzatmadı:

“Kibirilenme! Çok yaklaştık. Birazdan kendin öğre-nirsin.”

Makar bu engin düzlükte günün ağarmaya başladığını daha önce fark etmemişti. Ufuktan birkaç hüzmeye sızı-

yordu. Göğü hızlıca dolaşıp yanan yıldızları söndürdüler. Yıldızlar sönünce ay da gizlendi. Karlarla kaplı ova karanlığa büründü.

O anda yerden beyaz bir sis yükseldi ve şeref kıtası gibi düzlüğün etrafını sardı.

Ve bir yerde, doğuda, sisler aydınlandı, tıpkı altın giysili askerler gibi.

Ve sonra sis dalgalandı, altın askerler eğildi.

Ve arkalarından güneş doğdu, altın sırtlarına yaklaştı, ovaya baktı.

Ve ova benzersiz, göz kamaştırıcı bir ışıkla aydınlandı.

Ve sis devasa bir *horovod*⁶ ile yükseldi, batısı dağıldı, dalga dalga uçup gitti.

Ve Makar'ın kulağına olağanüstü bir şarkı geldi. Bu adeta Dünyanın Güneşi selamlarken söylediği şarkıydı. Ama Makar ona hiçbir zaman hak ettiği ilgiyi göstermemiş ve ne kadar mucizevi bir şey olduğunu ilk kez anlamıştı.

Durup dinledi, daha fazla yürümek istemiyordu; tek istediği sonsuza kadar burada kalmak ve bu şarkıyı dinlemektir...

Ama Rahip İvan koluna dokundu:

“İçeri girelim. Geldik.”

Makar daha önce dumanlarla kaplı olan kocaman bir kapının önünde durduklarını o zaman fark etti.

Buradan ayrılmayı hiç mi hiç istemiyordu, ancak çaresizce itaat etti.

6. Doğu Slav ve pagan kültüründe var olan, bin yılı aşkın geçmişi ye Rusya'nın en eski danslarından biri. [1] Antik Yunan'ın *Choreas*ına benzer şekilde bir daire oluşturulur ve koro halinde şarkılar söylenir –çn.

Güzel, ferah bir kulübeye girdiler; Makar dışarısının ne kadar soğuk olduğunu içeriye girince anladı. Odanın ortasında saf gümüşten muhteşem bir oyma şömine vardı; içinde, sıcaklığı bir anda tüm vücuduna eşit şekilde yayan altın odunlar yanıyordu. Bu muazzam şöminenin ateşi gözleri, teni yakmıyor, yalnızca ısıtıyordu; Makar yine sonsuza kadar burada durup ısınmak istedi. Rahip İvan da şömineye yaklaştı ve soğuk ellerini uzattı.

Kulübede dört kapı vardı ve sadece biri dışarı açılıyor, diğerlerinden devamlı uzun beyaz gömlekli birtakım insanlar girip çıkıyordu. Makar, “Bunlar buradaki Toyon’un hizmetlileri olmalı,” diye geçirdi içinden. Bu insanları daha önce bir yerde gördüğünü düşünüyordu ama nerede olduğunu bir türlü hatırlayamadı. Her hizmetlinin sırtında büyük beyaz kanatların olması onu çok şaşırttı ve Toyon’un bunlar gibi başka hizmetlilerinin de olabileceğini düşündü; kanatlı olanlar taygaya odun kesmeye gittiğinde muhtemelen çalılıkların arasından geçemezdi.

Hizmetlilerden biri şömineye yaklaştı ve Makar’a sırtını dönüp Rahip İvan’la konuşmaya başladı:

“Konuş!”

“Hiç” dedi rahip.

“Dünyada neler duydun?”

“Hiçbir şey duymadım.”

“Neler gördün?”

“Hiçbir şey görmedim.”

İkisi de sustu ve o zaman rahip şöyle dedi:

“Birini getirdim.”

“Çalغان mı?” diye sordu hizmetli.

“Evet, Çalغان.”

O halde büyük ölçekleri hazırlamalı.

Hizmetli hazırlıkları yapmak için bir kapıdan çıktı; Makar ise rahibe neden ölçeğe, daha doğrusu özellikle büyük bir ölçeğe ihtiyaç olduğunu sordu. Rahip biraz mahcup bir ifadeyle:

“Bilirsin işte, hayatın boyunca yaptığın iyilikler ile kötülükleri karşılaştırabilmek için. Diğer insanların iyilik ve kötülükleri birbirine yakın ve bir fincanı dolduracak kadardır; ama sıra Çalغانlara gelince birinin bile günahı öyle çoktur ki Toyon, sırf onların günahları için devasa bir fincandan özel bir ölçek yapılmasını emretmiştir.”

Bu sözler Makar'ın resmen kalbini sıkıştırdı. Korkmaya başladı.

Hizmetliler ölçekleri getirip bıraktı. Bir tanesi altından ve küçüktü, diğeri ise ağaçtan ve dev gibi. İkincinin altında aniden derin, karanlık bir delik açılmıştı.

Makar yaklaştı ve bir hile olmaması için ölçekleri titizlikle inceledi. Hile yoktu. Fincanlar kımıldamadan, dümdüz duruyordu.

Yine de fincanların nasıl işlediğini pek anlamadığından, uzun yaşamı boyunca daha kârlı alıp satmayı çok iyi öğrenmesini sağlayan bir el kantarının kullanılmasını tercih ederdi.

“Toyon geliyor” dedi Rahip İvan aniden, hızlıca üstünü başını düzeltti.

Orta kapı açıldı ve yaşlı, çok yaşlı Toyon, beline kadar uzanan gümüş sakallarıyla içeri girdi. Makar’ın aşına olmadığı pahalı kürkler ve kumaşlar giymişti, ayaklarında ise Makar’ın yaşlı bir ikon ressamında gördüğü kadife kaplı kalın botlar vardı.

Makar ilk bakışta yaşlı Toyon’un kilise duvarlarına resmedilen en ulu Toyon olduğunu anladı. Tek fark şu an yanında oğlunun olmamasıydı; Makar onun büyük ihtimalle gündelik işlerini halletmeye gittiğini düşündü. Odaya bir güvercin girdi ve yaşlı adamın başının üstünde dolaşıp dizine kondu. Yaşlı Toyon kendisi için özel olarak hazırlanmış sandalyesinde otururken bir yandan da güvercini okşuyordu.

Yaşlı Toyon’un yüzü çok aydınlıktı ve Makar, kalbinin sıkıştığı anlarda kendini onun yüzüne bakarak sakinleştiriyordu.

Kalbi sürekli sıkışıyordu, çünkü tüm hayatını en küçük ayrıntısına kadar hatırlamaya başlamıştı; her adımını, her balta darbesini, kestiği her ağacı, her yalanını, içtiği her bardak votkayı hatırlıyordu artık.

İçini hem utanç hem korku kapladı. Yine de Toyon’un yüzüne baktığında rahatlıyordu.

Rahatladığındaysa bir şeyleri gizlemeyi başarabileceğine kanaat getirdi.

Yaşlı Toyon ona baktı; kim olduğunu, nereden geldiğini, adını ve yaşını sordu.

Makar cevapladıktan sonra yaşlı Toyon yeni bir soruya geçti:

“Hayatın boyunca neler yaptın?”

“Zaten biliyorsun, hepsi yazılmış olmalı.”

Makar yaşlı Toyon’un ağzını arıyor, gerçekten her şeyin yazılıp yazılmadığını öğrenmek istiyordu.

“Kendin anlat, durma!” dedi yaşlı Toyon.

Makar’ın keyfi tekrar yerine geldi.

Yaptığı işleri saymaya başladı; vurduğu her balta darbesini, her bir tomruğu, sürdüğü her sabanı ve her bir saban izini tek tek hatırladıysa da üstlerine binlerce tomruk, yüzlerce araba odun, yüzlerce pud’ ekin ekleyerek anlattı.

O sayarken yaşlı Toyon, Rahip İvan’a döndü:

“Kitabı getir!”

Makar, Rahip İvan’ın Toyon’a *suruksutluk* (kâtiplik) yaptığını o zaman anladı ve dostu bunu ona daha önce söylemediği için sinirlendi.

Rahip İvan büyük bir kitap getirdi, açtı ve okumaya başladı.

“Bak, duydun mu, kaç tomrukmuş?”

Rahip İvan kafasını kaldırdı ve kederle:

“Tam on üç bin ekledi” dedi.

7. 16,38 kilograma denk gelen Rus ağırlık birimi –çn.

“Yalan söylüyor!” diye bağırdı Makar öfkeyle. “Kesinlikle yanılıyor, çünkü o bir ayyaştı ve feci şekilde can verdi.”

“Sen sus! Vaftiz ya da nikâhlar için senden fazla para istedi mi? Rugayı zorla aldı mı?”

“Boş laf!” dedi Makar.

“Bak, işte” dedi Toyon. “Ben zaten biliyorum onun içmeyi sevdiğini...”

Yaşlı Toyon sinirlendi. Rahip İvan’a döndü:

“Şimdi onun günahlarını kitaptan sen oku, çünkü yalancının biri ve ona kesinlikle güvenmiyorum.”

Okunurken işçiler de Makarov’un tüm tomruklarını, odunlarını, sürdüğü toprakları ve yaptığı bütün işleri altın bardağa attı. Öyle çoktular ki altın fincan alçalırken tahta fincan yükseldikçe yükseldi ve elle ulaşamayacak seviyeye geldiğinde Tanrı’nın yüzlerce genç hizmetlisi kanatlanıp onu iplerle aşağı indirdi.

Bizim Çalganın yaptıkları bir hayli ağırdı.

Ardından Rahip İvan, Makar’ın yalanlarını okumayı bitirdiğinde toplam 21.933 yalan sayılmıştı; hayatı boyunca içtiği votka ise 400 şişeydi. Rahip okudukça Makar, tahta fincanın altın olana göre daha ağır bastığını ve yerde bir çukur açtığını gördü; daha rahip okumayı bitirmemişken, o çoktan yerle bir olmuştu.

O sırada Makar işlerin kötüye gittiğini anladı ve ölçeklere doğru birkaç adım atıp ayağıyla çaktırmadan fincanı desteklemeye çalıştı. Hizmetlilerden biri bunu gördü ve onu uyarmak için bir ses çıkardı.

“Neler oluyor?” diye sordu yaşlı Toyon.

“Ayağıyla ölçeği destekliyor” diye yanıtladı hizmetli.

Toyon öfkeyle Makar’a döndü:

“Senin yalancı, tembel bir ayyaş olduğunu görüyorum. Geride bir yığın ödenmemiş vergin, bir yığın da ruga borcun var; yetmezmiş gibi muhafızlarımın sana bağırarak günaha girmesine sebep oluyorsun!”

Ardından yaşlı Toyon, Rahip İvan’a dönerek sordu:

“Çalğan’da atlara en çok yükü kim yükler ve onları herkesten çok kim koşar?”

“Kilise hizmetlisi. Mektupları yükler, bir de bekçiyi gezdirir.”

Bunun üstüne yaşlı Toyon:

“Bu tembeli papaza, iğdiş atların arasına götür ve bir bekçiyi taşımasını sağla, bitap düşene kadar... Sonrasına bakarız.”

Toyon sözlerini bitirdiği gibi kapı açıldı ve oğlu kulü-beye girdi; babasının sağ tarafına oturup şöyle dedi:

“Hükmünü duydum. Dünyada uzun süre yaşadım ve oranın koşullarını bilirim; zavallı bir adamın bir bekçiyi taşıması çok zor olur, öyle de olmalı! Sadece, belki, hâlâ söyleyecek bir şeyi vardır. Konuş bakalım, *barahsan* (zavallı)!”

O anda tuhaf bir şey oldu. Makar, hayatı boyunca tek seferde on kelimededen fazla konuşmamış Makar, aniden ona armağan edilen sözcükleri hissetti. Konuştu ve söylediklerine kendisi bile hayran kaldı. Sanki iki Makar vardı: Biri konuşuyor, diğeri ise dinliyor ve hayret ediyordu. Kulaklarına inanamadı. Konuşması akıcı ve coşkulu; sözcükler yarışırçasına birbirini ardına diziliyor ve uzun ince sıralanıyordu.

Cesaretlenmişti. Duraksayacak olduğunda hemen kendini toparlıyor, sesini iki misline çıkarıyordu. En önemlisi, ikna edici konuştuğunu hissediyordu.

Başta cüretine biraz sinirlenen yaşlı Toyon, biraz zaman geçince onu, ilk bakışta görüldüğü kadar aptal olmadığına ikna olmuş gibi, büyük bir dikkatle dinlemeye başlamıştı. Rahip İvan da ilk dakikalarda korkmuş ve susması için paltosunun eteğini çekiştirmişti, ama Makar onu eliyle durdurmuş ve aynı şekilde devam etmişti. Sonra rahibin de korkusu geçmiş, kendi cemaatinden birinin doğruları söyleyebildiğini ve bu sözlerin yaşlı Toyon'un yüreğine dokunduğunu görünce yüzünde bir gülümseme belirmişti. Uzun gömlekli gençler ve yaşlı Toyon'un yanındaki beyaz kanatlı hizmetliler bile kapıdan kafalarını uzatmış, birbirini dirsekleriyle dürterek şaşkınlıkla Makar'ın konuşmasını dinlemeye başlamıştı.

Papazın yanına, iğdiş atların arasına gönderilmek istemediğiyle başladı. İstememesi ağır işlerden korktuğu için değil, kararın yanlış olmasındandı. Bu karar yanlış olduğu için ona itaat etmeyecek, hatta kılını kıpırdatmayacaktı. Bu yüzden ona istediklerini yapabilirlerdi! Ebediyen şeytanların arasına bile atabilirdi; yine de bekçiyi taşımayacaktı, bu doğru değildi. İğdiş atların durumunun kendisine korkutucu geldiğini düşünmelerini de istemedi; papazın onları çok yorduğu doğrudu ama yulafla da besliyordu; Makar hayatı boyunca çok çalışmasına rağmen hiç yulaf yememişti.

"Kim bu kadar çalıştırdı seni?" diye kalben sordu yaşlı Toyon.

Sahiden de herkes çok alıştırmıştı! Vergi bekleyen muhtarlar, başgedikliler, denetmenler, polisler; ruga isteyen rahipler, açlık ve ihtiyaçlar, soğuk ve sıcak, donmuş toprak ve acımasız tayga alıştırmıştı onu! Hani hayvanlar ilerler ve sadece toprağa bakar ya, nereye srldklerini bilmeden... İşte o da yleydi. Rahibin kilisede ne okuduğunu ve ruganın ona ne için ödendiğini gerçekten biliyor muydu? Peki ya, askere alınan büyük oğlunun niçin ve nereye götürüldüğünü, nerede öldüğünü ve şimdi zavallı bedeninin nerede yattığını?

Çok votka içiyor mu diyorlardı? Tabii ki, içiyordu; votka için yalvaran o değil, yreğiydi.

“Kaç şişe demiştin?”

“Dört yüz” diye cevapladı Rahip İvan kitaba bakarak.

“Peki! Ama onlar gerçekten votka mıydı? Dörtte üçü suydı, sadece kalan dörtte biri sahici votkaydı, onun da içine daha sert olması için tütün katmışlardı. Dolayısıyla  yüz şişeysi hesaptan düşmek gerekirdi.”

“Bütün bu söyledikleri doğru mu?” diye sordu yaşlı Toyon, Rahip İvan’a; daha da sinirlendiği açıkça anlaşılıyordu.

“Tamamen” diye cevapladı rahip telaşla.

Makar devam etti.

“On üç bin tomruk ekledi, ha? Öyle olsun!” Sadece on altı bin tane kesmiş olsun. Peki, gerçekten bu kadar az mıydı? Üstelik, iki binini ilk karısı hastalandığında kesmişti. Yüreği sızlıyor, karısının yanında oturmak istiyordu ama ihtiyaçları onu taygaya gitmek zorunda bırakmıştı. Taygada ağlamış, gözyaşları kirpiklerinde donmuş, soğuk kahrından kalbine kadar işlemişken ağaç kesmeye devam etmişti.

Sonra karısı ölmüş, gömülmesi gerekmişti ama Makar'ın parası yoktu. Karısının öbür dünyadaki evi için para toplayabilmek amacıyla odun kesip satmaya başlamış, ama tüccar onun ihtiyacı olmasından faydalanıp ona sadece on kapık⁸ vermişti. Yaşlı kadın buz gibi soğuk kulübede tek başına yatarken Makar ağlaya ağlaya ağaç kesmişti ve bu tomrukların beş katı fiyata, hatta daha fazlasına satılması gerektiğine inanıyordu.

Yaşlı Toyon'un gözleri doldu; Makar ölçü fincanlarının oynadığını, tahta olanın yükselip altın olanın alçaldığını gördü.

Devam etti. Demek kitaplarında her şey yazıyordu... O halde baksınlar bakalım, ne zaman birinden şefkat, nezaket veya memnuniyet gördüğü de yazıyor muydu? Çocukları neredeydi? Öldüklerinde nasıl da acı çekmişti, ama büyüdüklerinde ihtiyaçlarını tek başlarına karşılamak için onu terk edenler de yine kendileriydi. İkinci karısıyla birlikte yalnız başına yaşlanmıştı ve önünde nasıl kötü, bedbaht bir gelecek olduğunu hep biliyordu. Bozkırın ortasında acımasız kar fırtınalarının her taraftan vurduğu iki mahzun ağaç gibi yapayalnız duruyorlardı.

“Doğru mu bunlar?” diye sordu yaşlı Toyon yeniden.

Rahip hemen cevap verdi:

“Her kelimesi!”

O anda ölçekler tekrar oynadı. Ama yaşlı Toyon düşünceliydi:

8. Rublenin yüzde biri değerinde para birimi –çn.

“Nasıl olur? Yeryüzünde gerçekten doğruları söyleyen onca insan yaşarken... Gözleri parlak, yüzleri aydınlık, kıyafetleri lekesiz, kalpleri cömert bir toprak gibi yumuşaktır; iyi bir tohumu alıp ortaya kokusu tam istediğim gibi ıtırılı, güzel zambaklar çıkarırlar.”

“Bir de sana bak...”

Tüm gözler Makar’a çevrildi; utanmıştı. Gözlerinin donuk, yüzünün esmer, saçları ve sakallarının karışık, kıyafetlerinin yırtık olması ona dokundu. Bir zamanlar, ölmesine daha uzun zaman olmasına rağmen sorguda giyebilmek için gerçek bir köylüye yakışır bir çift bot satın almaya niyetlenmişti ama bunun için ayırdığı parayı içkiye harcamıştı; şimdi Toyon’un önünde Yakutların yüz karası olarak değersiz maklaklarıyla duruyordu. O an yerin yedi kat dibine girmek istedi.

“Yüzün esmer” diye devam etti yaşlı Toyon, “gözlerin donuk, giysilerin yırtık.... Kalbini yabancı otlar, uzun dikenler ve acı pelin otları kaplamış. İşte bu yüzden dürüst insanlarımı seviyorum ve onları senin gibi onursuz insanlardan uzaklaştırıyorum.”

Makar’ın kalbi bir kere daha sıkıştı. İçinde kendi varlığının utancını hissetti. Kafasını yere eğmişti, ama aniden kaldırdı ve tekrar konuşmaya başladı.

Toyon ne tür bir doğruluktan bahsediyordu? Kendisiyle aynı zamanda, yeryüzündeki zengin konaklarında yaşayanlardan bahsediyorsa şayet, Makar onları iyi biliyordu... Gözleri parlaktı, çünkü hiç Makar kadar gözyaşı dökmemişlerdi; yüzleri açık renkti, çünkü parfümlerle yıkanıyorlardı; giysilerine gelince, onları da gerçek terziler dikerdi.

Makar başını tekrar eğdi, ama hemen tekrar kaldırdı.

Bu esnada Toyon onun da gerçekten diğerleri gibi yeri ve göğü yansıtan parlak, açık gözlerle, dünyada güzel olan her şeye açılmaya hazır temiz bir kalple doğduğunu göremiyor muydu? Bu yüzden Makar'ın şimdi esmer, utanç verici bedenini yerin yedi kat dibine gömmek istemesi onun suçu olamazdı. Peki, kimindi? Bilemiyordu. Bildiği bir şey vardı, o da yüreğinde dayanacak gücün kalmadığıydı.

Elbette Makar konuşmasının yaşlı Toyon üstünde nasıl bir etki bıraktığını, öfkeyle söylediği her sözün kurşundan top-
lar gibi altın fincana düştüğünü görebilseydi, içindeki öfke-
yi bastırabilirdi. Ama bunların hiçbirini göremedi, çünkü
kör bir umutsuzluk kalbine doğru akıyordu.

İşte acı dolu yaşamını baştan sona hatırlıyordu. Bu
korkunç yükleri şimdiye kadar nasıl sırtlamıştı? Bunu ya-
pabilmişti; çünkü her şeye rağmen önünde, kara bulutla-
rın içinde parlayan bir yıldız vardı, bir umut. Hayattayken,
daha iyi bir yaşam şansı bakıyordu; şimdiyse sona gelmiş, tüm
umutlarını yitirmişti.

Sonra ruhu da karanlığa gömüldü; içindeki öfke gece-
nin bir vakti ıssız bozkırlarda fırtına gibi ortalığı kasıp ka-
vurmaya başladı. Nerede olduğunu, kiminle yüzleşeceğini
unuttu; unutmadığı tek şey öfkesiydi.

Ama yaşlı Toyon ona şöyle dedi:

“Bekle, *barahsan*! Dünyada değilsin. Burada senin
için de doğru olan bir şeyler vardır.”

Makar pes etti. Kendisine acıdıklarının farkına
vardı, ruhu hafifledi; acınası hayatı ilk gününden son gü-
nüne kadar her anıyla gözlerinin önünden geçmişti; bu

yüzden kendisi için dayanılmaz bir keder duydu ve ağlamaya başladı.

Yaşlı Toyon da ağlıyordu. Arkalarından Rahip İvan ve Toyon'un genç hizmetlileri de geniş beyaz kollarına silindikleri gözyaşlarına boğuldu.

Ölçeklerin ikisi de yerinden oynuyor, tahta fincan git-tikçe yükseliyor, yükseliyordu!

1883

Bu hikâye Yakutistan'daki Amga köyünde, "Bir Noel Hikâyesi" alt başlığıyla yazılmıştır.

Yazarın 1885'te sürgünden döndükten sonra ortaya çıkan ilk eseridir.

Sürgündeki Korolenko'nun yaşadığı kulübenin sahibi Amgalı Zahar Tsıkunov, bu hikâyenin ana karakteri olarak karşımıza çıkar.

Hikâyenin taslağında müthiş bir son yazılmıştır: Makar uyanır, rahip ve kâtiplerden rüyasını yorumlamalarını ister. Ancak hikâyenin sonraki basımlarında, Korolenko final sahnesini tekrar tekrar elden geçirmiş ve ucunu açık bırakarak Makar'ı ve onun kader imgesinin genel manasını güçlendirmeye çalışmıştır.

On dokuzuncu yüzyıl Rus edebiyatının son büyük temsilcilerinden biri olan ve çağının en müzikal dile sahip hikâyecisi olarak nitelenen Vladimir Korolenko, 1879'da sürgüne gönderildiği Sibirya'nın Yakutistan bölgesinde Rus toplumunun en dışlanmış insanlarıyla tanışır ve edebiyatının rotasını bu kesimlere yöneltir.

Bir Yakut köylüsünün dünyasını samimi bir dille anlatan ve pek çok dünya diline çevrilen uzun hikâyesi *Makar'ın Rüyası* (1885), Korolenko'nun söz konusu sürgün döneminin eserlerinden en bilindik olanıdır.

Rus toplumunun yaşama ve ölümden sonrasına dair inançlarını dile getiren hikâye, Rusya'nın derinliklerine metafizik bir düzlemde bakarak okurlarına klasiklere mahsus bir edebiyat lezzeti sunmakta...

